

ראשון

And Adonoy spoke to Moshe, saying;

1 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

וּמִלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה לְמִימַר

Speak to Aharon, and say to him; When
you light the lamps towards the face of
the Menorah shall the seven lamps cast
[their] light.

a lamp or
light

2 דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־ הַנֵּרוֹת

lamp

אֶל־מֹול פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יֵאָרִו שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת:

מִלִּיל עִם אַהֲרֹן וְתִימַר לֵה בְּאֲדָלְקוֹתָךְ יֵת בּוֹצִינָא

לְקַבֵּל אִפִּי מְנִרְתָּא יְהוֹן מְנַהֲרִין שִׁבְעָא בּוֹצִינָא

Rashi

בהעלתך. למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים. לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו כשלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות: בהעלתך. על שם שהלהב עולה כתוב בהדלקתן לשון עליה שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה (שבת כא, א) ועוד דרשו רבותינו (ספרי נט) מכאן שמעלה היתה לפני המנורה שעליה הכהן עומד ומטיב: אל מול פני המנורה. אל מול נר האמצעי שאינו בקנים אלא בגוף של מנורה: יאירו שבעת הנרות. ששה שעל ששת הקנים שלשה המזרחיים פונים למול האמצעי הפתילות שבהן וכן שלשה המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי ולמה כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך (תנחומא בהעלתך ה):

Aharon did so; towards the face of the
Menorah he lit its lamps, just as
Adonoy commanded Moshe.

3 וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מֹול פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הָעֹלָה נִרְתְּיָהּ

כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

וַעֲבַד כֵּן אַהֲרֹן לְקַבֵּל אִפִּי מְנִרְתָּא אֲדָלַק בּוֹצִינָא

כְּמָא דִּי פִקִּיד יִי יֵת מֹשֶׁה

Rashi

ויעש כן אהרן. להגיד שבחו של אהרן שלא שינה (ספרי בהעלתך ט):

This is how the Menorah was made;
beaten from [a block of] gold, from its
base until its flowers it is beaten out [of
a solid block], according to the vision
which Adonoy showed to Moshe, so he
made the Menorah.

rounded
work

4 וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְרָה מְקֻשָּׁה זֶהָב עַד־יִרְכָּה

עַד־פְּרָחָה מְקֻשָּׁה הָיָה כַּמְרָאָה אֲשֶׁר הָרָאָה יְהוָה

אֶת־מֹשֶׁה בֶּן עֲשָׂה אֶת־הַמִּנְרָה: (פ)

וְדִין עֹבֵד מִנְרֵתָא נְגִידָא דְהָב עַד שִׁידָה עַד שׁוֹשְׁנָה
נְגִידָא הִיא כְּחֻזָּא דִּי אֲחֻזֵּי יִי יֵת מִשָּׁה בֶּן עֲבָד יֵת
מִנְרֵתָא

Rashi

וזה מעשה המנורה. שהראהו הקב"ה באצבע לפי שנתקשה בה לכך נאמר וזה (שם סא):

מקשה. בטדי"ץ בלע"ז לשון דא לדא נקשן (דניאל ה, ו) עשת של ככר זהב היתה ומקיש בקורנס וחותר בכשיל לפשט
איבריה כתקונן ולא נעשית איברים איברים על ידי חבור:

עד ירכה עד פרח. ירכה היא השידה שעל הרגלים חלול כדרך מנורות כסף שלפני השרים:

עד ירכה עד פרח. כלומר גופה של מנורה כולה וכל התלוי בה:

עד ירכה. שהוא אבר גדול:

עד פרח. שהוא מעשה דק שבה הכל מקשה ודרך עד לשמש בלשון זה כמו (שופטים טו, ה) מגדיש ועד קמה ועד כרם זית:

כמראה אשר הראה וגו'. כתבנית אשר הראהו בהר כמו שנאמר (שמות כה, מ) וראה ועשה בתבניתם וגו' (ספרי שם):

כן עשה את המנורה. מי שעשאה ומדרש אגדה (תנחומא בהעלתך ג) על ידי הקב"ה נעשית מאליה:

Adonoy spoke to Moshe, saying;

5 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

וּמִלֵּיל יִי עִם מֹשֶׁה לְמִימָר

Take the Levites from among Bnei
Yisroel and purify them.

6 קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטַהַרְתָּ אֹתָם:

קָרַב יֵת לְוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּתְדַפִּי יִתְהוֹן

Rashi

קח את הלויים. קחם בדברים אשריכם שתזכו להיות שמשים למקום (מדרש אגדה):

This is what you shall do to them, to purify them; sprinkle them with the sin-offering waters, and cause a razor to pass over (shave) their entire bodies, and they shall wash their garments and purify themselves.

וְכִדִּין תַּעֲבֹד לָהֶן לְדַכּוֹאִיהֶן אָדִי עֲלֵיהֶן מֵי חַטָּאת
וְהַעֲבִירוּ תַעֲרֹל עַל-כָּל-בָּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בַּגְדֵיהֶם
לְבוּשֵׁיהֶן וַיִּדְכּוּן

7 וְכִה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטָהָרָם הַזֶּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת
וְהַעֲבִירוּ תַעֲרֹל עַל-כָּל-בָּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בַּגְדֵיהֶם
וְהַטְהִירוּ: ^{to spirt} ^{to trample} ^{razor}

Rashi

הזה עליהם מי חטאת. של אפר הפרה מפני טמאי מתים שבהם:
והעבירו תער. מצאתי בדברי רבי משה הדרשן לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו עבודת אלילים והיא קרויה זבחי מתים
והמצורע קרוי מת הזקיקם תגלחת כמצורעים:

They should take a young bullock and its meal-offering of flour mixed with oil, and you shall take a second young bullock, for a sin-offering.

וַיִּסְבּוּן תֹּרֶם בֶּר תֹּרִי וּמִנְחָתָהּ סֶלֶתָ דְּפִילָא בְּמִשְׁחָ
וְתֹרֶם תִּנְנֶן בֶּר תֹּרִי תִסֵּב לְחַטָּאתָא

8 וְלָקְחוּ פֶר בֶּן-בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֶלֶתָ ^{to overflow} ^{fine flour} בָּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן וּפְרִשְׁנִי בֶן-בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאתָ: ^{to overflow} ^{fine flour}

Rashi

ולקחו פר בן בקר. והוא עולה כמו שנאמר ועשה את האחד עולה והוא קרבן צבור בעבודת אלילים:
ופר שני. מה תלמוד לומר שני לומר לך מה עולה לא נאכלת אף חטאת לא נאכלת (עד כאן דברי רבי מאיר) (הוריות ה, ב)
ובזו יש סמך לדבריו בתורת כהנים (ויקרא חובה פ"ג ד) ואומר אני שהוראת שעה היתה ששעיר היה להם להביא לחטאת
עבודת אלילים עם פר העולה:

You shall bring the Levites near, before the Tent of Meeting, and you shall gather the entire congregation of Bnei Yisroel.

9 וְהִקְרַבְתָּ אֶת-הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ
אֶת-כָּל-עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

וּתְקַרְבַּ יֵת לְוָאֵי לְקֶדֶם מִשְׁכַּן זְמַנָּא וְתִכְנוּשׁ יֵת כָּל כְּנֻשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל

Rashi

והקהלת את כל עדת. לפי שהלויים נתונים קרבן כפרה תחתיהם יבואו ויעמדו על קרבנם ויסמכו את ידיהם עליהם (מדרש

אגדה):

You shall bring the Levites near, before Adonoy, and Bnei Yisroel shall lay their hands on the Levites.

10 וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסִמְכוּ ^{to prop} בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל

אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם:

וּתְקַרְבַּ יֵת לְוָאֵי קֶדֶם יי וְסִמְכוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת יְדֵיהֶן
עַל לְוָאֵי

Aharon shall wave the Levites as a wave-offering before Adonoy from Bnei Yisroel and they will be [entrusted] to do the worship of Adonoy.

11 וְהִנִּיף אֶהֱרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת ^{to quiver}

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה:

וְיִרְיִם אֶהֱרֹן יֵת לְוָאֵי אֶרְמָא קֶדֶם יי מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִהְיוּ לְמַפְלַח יֵת פְּלִחָנָא דְּיי

Rashi

והניף אהרן את הלויים תנופה. כדרך שאשם מצורע טעון תנופה חי (ויקרא יד, ב. מדרש אגדה). שלש תנופות נאמרו בפרשה זו הראשונה לבני קהת לכך נאמר במ והיו לעבד את עבודת ה' לפי שעבודת קדש הקדשים עליהם הארון והשלחן וגו'. השנייה לבני גרשון לכך נאמר במ תנופה לה' שאף עליהם היתה עבודת הקודש יריעות וקרשים (צריך לומר וקרסים דאלו קרשים ביד משא בני מררי) הנראות בבית קודש הקדשים והשלישית לבני מררי (מדרש אגדה):

The Levites shall lay their hands on the head of the bulls and make the one for a sin-offering and the [other] one for a burnt-offering to Adonoy, to atone for the Levites.

12 וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וַעֲשֶׂה

אֶת־הָאֶחָד חֲטָאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר

עַל־הַלְוִיִּם:

וְלְוָאֵי יִסְמְכוּ יֵת יְדֵיהֶן עַל רִישׁ תּוֹרִיא וְעֵבִיד יֵת חַד
חֲטָאתָא וְיֵת חַד עֲלֵתָא קֶדֶם יי לְכַפֵּרָא עַל לְוָאֵי

You shall set the Levites before Aharon
and before his sons, and lift them up as
a wave-offering to Adonoy.

וּתְקַם יֵת לְוָאֵי קֹדֶם אֶהְרֹן וְקֹדֶם בְּנוֹהֵי וְתָרִים יִתְּהוֹן
אֲרָמָא קֹדֶם יי

You shall separate the Levites from
among Bnei Yisroel and the Levites
shall be Mine.

וְתַפְרִישׁ יֵת לְוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִהְיוּ מִשְׁמִשִּׁין קֹדְמֵי
לְוָאֵי

13 וְהֶעַמְדָּתָ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֶהְרֹן וּלִפְנֵי בְנָיו וְהִנַּפְתָּ אֹתָם

תְּנוּפָה לַיהוָה:

14 וְהִבְדַּלְתָּ ^{to divide} אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי

הַלְוִיִּם:

שני

After this is done, the Levites shall
come to work in the Tent of Meeting,
and you shall purify them, and you
shall lift them up as a wave-offering,

וּבְתֵר כֵּן יַעֲלוּן לְוָאֵי לְמַפְלַח יֵת מִשְׁכַּן זְמָנָא וְתִדְכִּי
יִתְהוֹן וְתָרִים יִתְהוֹן אֲרָמָא

For they are given; they are given to Me
from among Bnei Yisroel in place of
those who open the womb,—every
firstborn of Bnei Yisroel—I have taken
them to be Mine.

אֲרִי אֶפְרָשָׁא מִפְּרִשִּׁין אֲנוֹן לִי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲלָף
פֶּתַח כָּל וְלֹדָא בּוֹכְרָא כֻּלָּא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבִּית
יִתְהוֹן קֹדְמֵי

15 וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אַהֲלֵ מוֹעֵד וְטַהַרְתָּ

אֹתָם ^{to quiver} וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה:

16 כִּי נִתְּנִים נִתְּנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת

פְּטֻרָת ^{a fissure} כָּל־רֶחֶם בְּכוֹר כֹּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקַחְתִּי

אֹתָם לִי:

נתנים נתנים. נתונים למשא נתונים לשיר (שם):

פטרות. פתיחת:

For every firstborn of Bnei Yisroel is
Mine, human and animal; on the day in
which I slew every firstborn in the land
of Egypt, I have sanctified them to be
Mine.

אָרִי דִּילִי כָּל בּוֹכֶרָא בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַנְשָׁא וּבְבַעֲרָא
בְּיוֹמָא דְקַטְלִית כָּל בּוֹכֶרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אֶקְדָּשִׁית
יְתִהוֹן קְדָמִי

Rashi

כי לי כל בכור. שלי היו הבכורות בקו הדין שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים ולקחתי אותם לי עד שטעו בעגל ועכשיו ואקח את הלויים:

I have taken the Levites instead of all
firstborn of Bnei Yisroel,

וְקָרַבְתִּיתָ יֵת לְוָאִי חֶלְפִי כָּל בּוֹכֶרָא בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל
and I have given the Levites to be given
as a gift to Aharon and to his sons from
among Bnei Yisroel to do the duties of
Bnei Yisroel in the Tent of Meeting, and
to atone for Bnei Yisroel, so that there
will not be a plague among Bnei Yisroel
when Bnei Yisroel approach the
sanctuary.

וַיִּקְרַבְתָּ יֵת לְוָאִי מְסִירִין לְאַהֲרֹן וּלְבָנוֹהִי מִגּוֹ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמַפְלַח יֵת פּוֹלְחֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁכַּן זִמְנָא
וּלְכַפֵּרָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל מוֹתָא
בְּמִקְרַב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקוּדְשָׁא

Rashi

17 כִּי לִי כָּל־בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה בְּיוֹם

הִכַּתִּי כָּל־בְּכוֹר בְּאַרְץ מִצְרַיִם הַקֹּדֶשְׁתִּי אֲתֵם לִי:

18 וְאָקַח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל:

19 וְאַתָּנָה אֶת־הַלְוִיִּם נְתָנִים | לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד

וּלְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף

בְּגִשֵּׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ:

ואתנה וגו'. ה' פעמים נאמר בני ישראל במקרא זה להודיע חבתן שנכפלו אזכרותיהן במקרא אחד כמנין ה' חומשי תורה וכך ראיתי בב"ר (ויק"ר ב, ד):
ולא יהיה בבני ישראל נגף. שלא יצטרכו לגשת אל הקדש שאם יגשו יהיה נגף:

Moshe, Aharon, and the entire congregation of Bnei Yisroel did to the Levites just as Adonoy commanded Moshe regarding the Levites, so did Bnei Yisroel do to them.

20 וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֵדֻת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְלוֹיִם כְּכֹל
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְלוֹיִם כְּכֹל־עֲשׂוֹ לָהֶם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל:

וַעֲבַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל כְּנַשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְלוֹאִי
כְּכֹל דִּי פִקִּיד יֵי יְת מֹשֶׁה לְלוֹאִי כִּן עֲבָדוּ לְהוֹן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל

Rashi

ויעש משה ואהרן וכל עדת וגו'. משה העמידן ואהרן הניפם וישראל סמכו את ידיהם:

The Levites underwent purification and they washed their garments, and Aharon lifted them as a wave-offering before Adonoy; and Aharon achieved atonement on their behalf, to purify them.

21 וַיִּתְחַטְּטֻּהוּ הַלְוִיִּם וַיִּכְבְּסוּ^{to trample} בְּגָדֵיהֶם וַיִּנָּף אֶהֱרֹן אֹתָם
תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיִּכַּפֵּר עֲלֵיהֶם אֶהֱרֹן לְטַהָרָם:

וַאֲדָכִי לֹאִי וְחֹרֵי לְבוּשֵׁיהוֹן וְאַרְם אֶהֱרֹן יְתֵהוֹן אֶרְמָא
קָדָם יֵי וְכַפֵּר עֲלֵיהוֹן אֶהֱרֹן לְדְכוּאֵיהוֹן

Afterwards, the Levites came to perform their duties in the Tent of Meeting in the presence of Aharon and in the presence of his sons; just as Adonoy commanded Moshe regarding the Levites, so they did unto them.

וּבְתֵר כֵּן עָלוּ לְוָאֵי לְמַפְלַח יֵת פּוֹלְחָנְהוֹן בְּמִשְׁכַּן זִמְנָא
קִדְּם אֶהֱרֹן וְקִדְּם בְּנוֹהֵי כִמָּא דִּי פִקִּיד יֵי יֵת מִשָּׁה עַל
לְוָאֵי כֵן עֲבָדוּ לְהוֹן

Rashi

כאשר צוה ה' וגו' כן עשו. להגיד שבח העושין והנעשה בהם שאחד מהן לא עכב:

Adonoy spoke to Moshe, saying;

וּמִלִּיל יֵי עִם מִשָּׁה לְמִימָר

This concerns the Levites; from the age of twenty-five years and above he shall enter the division for the duties of the Tent of Meeting.

דָּא דִּי לְוָאֵי מִבְּר חֲמִשׁ וְעֶשְׂרִין שָׁנִין וְלַעֲלָא יֵיחִי
לְחִילָא חִילָא בְּפּוֹלְחֹן מִשְׁכַּן זִמְנָא

Rashi

זאת אשר ללוים. שנים פוסלים בהם ואין המומין פוסלים בהם (ספרי סב. חולין כד, א):

מבן חמש ועשרים. ובמקום אחר אומר (במדבר ד, ג) מבן שלשים שנה הא כיצד מבן כ"ה בא ללמוד הלכות עבודה ולומד חמש שנים ובן ל' עובד מכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו בחמש שנים ששוב אינו רואה (חולין שם):

From the age of fifty he shall retire from the work force, and shall no longer work.

וּמִבְּר חֲמִשִּׁין שָׁנִין יְתוּב מִחִיל פּוֹלְחָנָא וְלֹא יִפְלַח עוֹד

Rashi

22 וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד

לִפְנֵי אֶהֱרֹן וּלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה

עַל־הַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם: (ס)

23 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

24 זֹאת אֲשֶׁר לְלוֹיִם מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה

יָבוֹא לְצִבָּא צִבָּא בְּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד:

25 וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצִּבָּא הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד

עוֹד:

ולא יעבוד עוד. עבודת משא בכתף אבל חוזר הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות (ספרי סג) וזהו ושרת את אחיו עם אחוהי כתרגומו:

But shall serve his brethren in the Tent of Meeting to keep the watch, and he shall not do any service; so you shall have the Levites do in their guard duties.

26 וְיָשִׁיר אֶת־אָחָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד לְשָׁמֹר מִשְׁמֶרֶת וְעִבְדָּהּ

לֹא יַעֲבֹד כִּכָּה תַעֲשֶׂה לְלוֹיִם בְּמִשְׁמֶרֶתָם: (פ)

וְיִשְׁמֹשׁ עִם אָחוּהִי בְּמִשְׁכָּן זְמָנָא לְמַטְר מַטְרָא
וּפּוֹלְחָנָא לֹא יַפְלֹחַ כְּדִין תַּעֲבִיד לְלוֹאִי בְּמִטְרֵהוֹן

Rashi

לשמר משמרת. לחנות סביב לאהל ולהקים ולהוריד בשעת המסעות:

שלישי

במדבר 9

Adonoy spoke to Moshe in the desert of Sinai in the second year of their exodus from the land of Egypt, in the first month, saying;

1 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר־סִינַי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה

לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר:

וּמִלִּיל י' עִם מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּשָׁנָא תַנִּיתָא
לְמַפְקָהוֹן מֵאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם בְּיָרְחָא קַדְמָאָה לְמִימָר

Rashi

בחדש הראשון. פרשה שבראש הספר (לעיל א, א) לא נאמרה עד אייר למדת שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה (פסחים ו, ב) ולמה לא פתח בזו מפני שהוא גנותן של ישראל (ספרי סד) שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד:

Bnei Yisroel shall perform the Pesach-offering in its proper time.

2 וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ:

וַיַּעֲבֹדוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת פֶּסַח בְּזִמְנָהּ

Rashi

במועדו. אף בשבת במועדו אף בטומאה (שם):

On the fourteenth day of this month, in the afternoon, you shall perform it in its proper time; according to all its statutes and according to all its laws you shall perform it.

3 בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֶרְבִים תַּעֲשׂוּ

אֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ כְּכֹל־חֻקֹּתָיו וְכָכֹל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ:

בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹמָא בִּירְחָא הַדִּין בֵּין שְׁמַשׁיָא
תַּעֲבֹדוּן יִתָּה בְּזִמְנָהּ כָּכֹל גְּזֵרָתָהּ וְכָכֹל דְּחֻזִּי לָהּ
תַּעֲבֹדוּן יִתָּה

Rashi

ככל חקתיו. אלו מצות שבגופו שה תמים זכר בן שנה (פסחים צה, א):

וככל משפטיו. אלו מצות שעל גופו ממקום אחר כגון שבעת ימים למצה ולביעור חמץ. (ס"א מצות שבגופו. שה תמים זכר בן שנה. שעל גופו. צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו. שחוץ לגופו. מצה וביעור חמץ):

Moshe spoke to Bnei Yisroel [telling them] to perform the Pesach-offering.

4 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח:

וּמִלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַמַּעֲבֹד פֶּסַח

Rashi

וידבר משה וגו'. מה תלמוד לומר והלא כבר נאמר (ויקרא כג, מד) וידבר משה את מועדי ה' אלא כששמע פרשת מועדים מסיני אמר להם וחזר והזהירם בשעת מעשה (ספרי טו):

They performed the Pesach-offering in the first [month] on the fourteenth day of the month in the afternoon in the Sinai desert; according to all that Adonoy commanded Moshe, so did Bnei Yisroel do.

וַעֲבָדוּ יֵת פֶּסַחַא בְּנִיסָן בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרָא יוֹמָא לִירְחָא
בֵּין שְׁמֹשֵׁיא בְּמִדְבָּרָא דְּסִינַי כָּלִל דִּי פִקִּיד יֵי יֵת מֹשֶׁה
כֹּן עֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

There were men who were impure, having had [contact with] a corpse, and they were not able to perform the Pesach-offering on that day, and they drew near before Moshe and before Aharon, on that day.

וְהָיוּ גְבֻרִיא דִּי הָיוּ מְסֻאָבִין לְטָמִי נַפְשָׁא דְּאִנְשָׁא וְלֹא
יָכִילוּ לְמַעַבְד פֶּסַחַא בְּיוֹמָא הַהוּא וּקְרִיבוּ קָדָם מֹשֶׁה
וּקָדָם אַהֲרֹן בְּיוֹמָא הַהוּא

5 וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּרֵאשׁוֹן בְּאַרְבַּעָה עֶשְׂרֵי יוֹם לַחֹדֶשׁ

בֵּין הָעֲרִבִים בְּמִדְבַּר סִינַי כָּלֵל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה

אֶת־מֹשֶׁה כֹּן עָשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

6 וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ

לַעֲשׂוֹת־הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפְנֵי

אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא:

Rashi

לפני משה ולפני אהרן. כששניהם יושבין בבית המדרש באו ושאלום ולא יתכן לומר זה אחר זה שאם משה לא היה יודע אהרן מגין לו (ספרי סח):

Those men said to him: "We are impure, having had contact with a corpse; why should we be excluded and not be able to bring the offering of Adonoy in its proper time, among Bnei Yisroel?"

וַאֲמָרוּ גִבְרִיָּא הָאֲנֹנִי לֵה אֲנַחְנָא מְסֻאֲבִין לְטָמִי נַפְשָׁא
דְּאַנְשָׂא לְמָא נְתַמְנַע בְּדִיל דְּלֹא לְקַרְבָּא יְת קַרְבָּנָא דִּי
בְזִמְנִיה בְּגֹו בְנֵי יִשְׂרָאֵל

7 וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הֵלֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לַנֶּפֶשׁ

אָדָם לָמָּה נִגְרָע ^{to scrape off} לְבַלְתִּי הִקְרַב אֶת־קִרְבְּנוּ יְהוָה

בְּמַעַדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

Rashi

למה נגרע. אמר להם אין קדשים קרבים בטומאה אמרו לו יזרק הדם עלינו בכהנים טהורים ויאכל הבשר לטמאים (ס"א לטהורים כן גירסת רא"ם) אמר להם עמדו ואשמעה כתלמיד המובטח לשמוע מפי רבו. אשרי ילוד אשה שכך מובטח שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה (סנהדרין פ"ק) וראויה היתה פרשה זו להאמר על ידי משה כשאר כל התורה כולה אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהן שמגלגלין זכות על ידי זכאי (ספרי שם):

Moshe said to them: "Stand and I will listen to what Adonoy will instruct for you."

וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה אוֹרִיכוּ עַד דְּאַשְׁמַע מָה דִּיתְפַּקֵּד מִן
קָדָם יְיָ עַל דִּילְכוֹן

8 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עֲמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מִה־יְצִיָּהּ יְהוָה

לָכֶם: (פ)

Adonoy spoke to Moshe, saying:

וּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִיָּמָר

9 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

Speak to Bnei Yisroel, saying; any person, if he will be impure from a corpse, or [is] on a distant road, [whether among] yourselves or for your descendants, he shall perform the Pesach-offering for Adonoy

מִלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימָר גִּבֹּר גִּבֹּר אֲרִי יְהִי מִסָּבָב
לְטָמִי נִפְשָׁא דְאַנְשָׁא אוֹ בְּאַרְחָא רְחִיקָא לְכוֹן אוֹ
לְדִרְכוֹן וְיַעֲבֹד פֶּסַח קָדָם יי

10 דְּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה־טָמֵא |
לְנֶפֶשׁ אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדִרְתִּיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח
לְיֵהוָה:

Rashi

או בדרך רחקה. נקוד עליו לומר לא שרחוקה ודאי אלא שהיה חוץ לאסקופת העזרה כל זמן שחיטה (פסחים צג, ב. ספרי
סט). פסח שני מצה וחמץ עמו בבית ואין שם יום טוב ואין איסור חמץ אלא עמו באכילתו (פסחים צה, א):

in the second month, on the fourteenth day in the afternoon he shall perform it. Together with matzohs and bitter herbs they shall eat it.

בִּירְחָא תַנְיָנָא בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹמָא בֵּין שְׁמִשָּׁא
יַעֲבֹדוּן יְתָה עַל פִּטְרִי וּמָרְרִין יִיכְלִיָּה

11 בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֶרְבִים יַעֲשׂוּ
אֹתוֹ עַל־מִצּוֹת וּמָרְרִים יֹאכְלֻהוּ:
a bitter herb

They shall not leave any of it over until the morning and they shall not break any of its bones; according to all the statutes of the Pesach-offering they shall perform it.

לֹא יִשְׁאַרְיוּ מִמֶּנּוּ עַד צֶפְרָא וְגִרְמָא לֹא יִתְבְּרוּן בֵּה
כָּכָל גִּזְרֵת פֶּסַח יַעֲבֹדוּן יְתָה

12 לֹא־יִשְׁאַרְיוּ מִמֶּנּוּ עַד־צֶפֶר וְעַצְמוֹ לֹא יִשְׁבְּרוּ־בּוֹ
כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ:

The person who is pure and was not on the road, and refrained from performing the Pesach-offering, that soul shall be cut off from its people, for the offering of Adonoy he did not bring in its proper time; that person shall bear his sin.

וְגִבְרָא דְהוּא דְכִי וּבְאֶרֶח לֹא הָוָה וַיִּתְּמַנַּע לְמַעַבְד
פִּסְחָא וַיִּשְׁתַּצֵּי אֲנָשָׁא הֵהִיא מַעֲמִיה אֲרִי קִרְבָּנָא דִּי
לֹא קָרִיב בְּזִמְנָה חֻבָּה יִקְבַּל גִּבְרָא הֵהוּא

If a proselyte dwells among you and brings the Pesach-offering to Adonoy; according to the statues of the Pesach-offering and according to its laws so shall he perform it; there shall be the same statute for yourselves; [both] for the proselyte and for the native born citizen.

וְאֲרִי יִתְגִּיר עִמָּכֹן גִּיּוֹרָא וַיַּעֲבֵד פִּסְחָא קָדָם יִי כְגִזְרֵת
פִּסְחָא וּכְדִחוּזֵי לֵיה כֹּן יַעֲבֵד קִימָא חַד יְהִי לְכֹן
וּלְגִיּוֹרָא וּלְיִצִּיבָא דְאַרְעָא

13 וְהָאִישׁ אֲשֶׁר-הוּא טָהוֹר וּבִדְרֹךְ לֹא-הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת
הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיהָ כִּי א קָרְבַּן יְהוָה
לֹא הִקְרִיב בְּמַעְדּוֹ חֲטָאוֹ יֵשָׂא הָאִישׁ הַהוּא:

14 וְכִי-יִגּוֹר אֶתְכֶם גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח לִיהוָה כַּחֲקַת הַפֶּסַח
וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֹּן יַעֲשֵׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר
וּלְאֶזְרָח הָאָרֶץ: (פ) ^{native}

Rashi

וכי יגור אתכם גר ועשה פסח. יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד תלמוד לומר חקה אחת וגו' אלא כך משמעו וכי יגור אתכם גר ובא עת לעשות פסח עם חביריו כחקה וכמשפט יעשה (פסחים צג. ספרי עא):

רביעי

On the day that the Mishkon was erected, the Cloud covered the Mishkon [which served] as the Tent of Testimony; and in the evening, there was over the Mishkon an appearance of fire, until morning.

וביום דאתקם ית משכנא חפא עננא ית משכנא
למשכנא דסהדותא וברמשא הוה על משכנא כחזו
אשתא עד צפרא

15 וביום הקים את־המשכן כסה הענן את־המשכן לאהל
העדת וב־ערב יהיה על־המשכן כמראה־אש עד־בקר:

Rashi

המשכן לאהל העדות. המשכן העשוי להיות אהל ללוחות העדות:

יהיה על המשכן. כמו הוה על המשכן וכן כל לשון הפרשה:

So it always was, the Cloud covered it, and an appearance of fire, at night.

כן הוה תדירא עננא חפי ליה וחיזו אשתא בליליא

16 כן יהיה תמיד הענן יכסנו ומראה־אש לילה:

Whenever the Cloud was lifted from the Tent, afterwards, did Bnei Yisroel travel; in the place where the Cloud came to rest, it is there that Bnei Yisroel did camp.

ולפום אסתלקות עננא מעלוי משכנא ובתר כן נטליו
בני ישראל ובאתרא דשרי תמן עננא תמן שרו בני
ישראל

17 ולפי העלת הענן מעל האהל ואחרי־כן יסעו בני

ישראל ובמקום אשר ישכון־שם הענן שם יחנו בני
ישראל:

Rashi

העלות הענן. כתרגומו אסתלקות וכן ונעלה הענן ולא יתכן לכתוב ולפי עלות הענן ועלה הענן שאין זה לשון סלוק אלא צמח ועלייה כמו (מלכים־א יח, מד) והנה עב קטנה ככף איש עולה מים:

On the word of Adonoy, did Bnei Yisroel travel and on the word of Adonoy, did they camp; all those days on which the Cloud will rested above the Mishkon, did they camp.

על מימרא דיי נטלין בני ישראל ועל מימרא דיי שרון
כל יומין די שרי עננא על משכנא שרון

18 על־פי יהוה יסעו בני ישראל ועל־פי יהוה יחנו

כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשָּׁכֵן הָעֲנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יִחַנוּ:

Rashi

על פי ה' יסעו. שנינו במלאכת המשכן (פי"ג) כיון שהיו ישראל נוסעים היה עמוד הענן מתקפל ונמשך על גבי בני יהודה כמין קורה תקעו והריעו ותקעו ולא היה מהלך עד שמשה אומר (להלן י, לה) קומה ה' ונסע דגל מחנה יהודה זו בספרי (פד): ועל פי ה' יחנו. כיון שהיו ישראל חונים עמוד הענן מתמר ועולה ונמשך על גבי בני יהודה כמין סוכה ולא היה נפרש עד שמשה אומר (להלן י, לו) שובה ה' רבבות אלפי ישראל הוי אומר על פי ה' וביד משה (מלאכת המשכן פי"ד):

When the Cloud tarried above the Mishkon, for many days, Bnei Yisroel would keep the watch of Adonoy and they would not travel.

ובאורכות עננא על משכנא יומין סגיאין ויטרוין בני
ישראל ית מטרת מימרא דיי ולא נטלין

19 ובהאריץ הענן על־המשכן ימים רבים ושמו

בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמַרְתּוֹ יְהוָה וְלֹא יִסָּעוּ:

It sometimes happened that the Cloud was for a number of days above the Mishkon; on the order of Adonoy did they camp and on the order of Adonoy did they travel.

ואית די הוה עננא יומי דמנן על משכנא על מימרא
די שרון ועל מימרא דיי נטלין

20 ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על־המשכן על־פי

יְהוָה יִחַנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ:

Rashi

ויש. כלומר ופעמים:

ימים מספר. ימים מועטים:

It sometimes happened that the Cloud was [there] [but] from evening until morning, and then the Cloud rose in the morning and they traveled; or, [the Cloud was there] for a day and a night and the Cloud was lifted, and they traveled.

ואית די הוה עננא מרמשא ועד צפרא ומסתלק עננא
בצפרא ונטלין או ימם ולילי ומסתלק עננא ונטלין

Or two days or a month or a year that the Cloud prolonged its stay above the Mishkon to rest upon it; Bnei Yisroel remained encamped and they did not travel; when it rose they traveled.

או תרין יומין או ירחא או עדן בעדן באורכות עננא
על משכנא למשרי עלוהי שרון בני ישראל ולא נטלין
ובאסתלקותיה נטלין

On the order of Adonoy they camped and on the order of Adonoy they traveled; they kept the watch of Adonoy on the order of Adonoy, through Moshe.

על מימרא דיי שרון ועל מימרא דיי נטלין ית מטרת
מימרא דיי נטרין על מימרא דיי בידא דמשה

21 וַיֵּשׁ אֲשֶׁר־יְהִיָּה הָעֶנָן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר וְנִעְלָה הָעֶנָן

בבקר ונסעו או יומם ולילה ונעלה הענן ונסעו: ^{by day}

22 אֲוִימִים אֶחָדָשׁ אֲוִימִים כְּהֶאָרִיף הָעֶנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן

לשכן עליו יחנו בני־ישראל ולא יסעו ובהעלתו יסעו:

Rashi

או ימים. שנה כמו (ויקרא כה, כט) ימים תהיה גאולתו:

23 עַל־פִּי יְהוָה יִחְנּוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה

שמרו על־פי יְהוָה בִּיד־מֹשֶׁה: (פ)

במדבר 10

Adonoy spoke to Moshe, saying:

1 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

וּמִלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה לְמִימָר

Make for yourself two silver trumpets;
you shall make them, beaten [from one
block], and they shall be used by you to
summon the congregation and to
initiate the departure of the camps.

2 עֲשֵׂה לָךְ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת כָּסֶף מְקֻשָּׁה ^{rounded work} תַּעֲשֶׂה אֹתָם ^{a trumpet} וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא ^{a departure} הָעֵדָה וּלְמַסַּע ^{scripture} אֶת־הַמַּחֲנֹת:

עֲבִיד לָךְ תִּרְמִינּוּ חֲצוֹצְרוֹן דְּכָסֶף נְגִיד תַּעֲבִיד יִתְהוֹן וַיְהִי
לָךְ לְעֶרְעָא כְּנֻשָּׂתָא וּלְאַטְלָא יֵת מִשְׁרִיתָא

Rashi

עשה לך. (שיהיו תוקעין לפניך כמלך (דברים לג, ה) ויהי בישורון מלך):

עשה לך. משלך:

עשה לך. (אתה עושה ומשתמש בהם ולא אחר) (שם):

למקרא העדה. כשתרצה לדבר עם הסנהדרין ושאר העם ותקראם לאסוף אליך תקראם על ידי חצוצרות:

ולמסע את המחנות. בשעת סלוק מסעות תקעו בהם לסימן נמצאת אתה אומר על פי שלשה היו נוסעים על פי הקב"ה ועל

פי משה ועל פי חצוצרות (מלאכת המשכן פי"ג):

מקשה. מהעשת תעשה בהקשת הקורנס (ספרי עב):

When they will blow them, the entire
congregation shall present itself to you
at the entrance of the Tent of Meeting.

3 וַתִּקְעוּ בָהֶן וְנוֹעְדוּ ^{to fix upon} אֵלֶיךָ כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל

מוֹעֵד:

וַיִּתְקַעוּ בָהֶן וַיִּזְדַּמְנוּ לְוַתְךָ כָּל כְּנֻשָּׂתָא לְתַרְע מִשְׁכָּן

זִמְנָא

Rashi

ותקעו בהן. בשתיהן והוא סימן למקרא העדה שנאמר ונועדו אליך כל העדה אל פתח אהל מועד:

But if they blow one of them, the
leaders shall present themselves to you,
the heads of Israel's thousands.

4 וְאִם־בְּאַחַת יִתְקַעוּ וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂאִים רָאשֵׁי אֲלָפֵי
יִשְׂרָאֵל:

וְאִם בְּחֶדָּא יִתְקַעוּ וְיִזְדְּמִנוּ לְוֹתֵךְ רַבְרַבִּיא רִישֵׁי
אֲלָפֵיא דְיִשְׂרָאֵל

Rashi

וּבְאַחַת יִתְקַעוּ. הוּא סִימָן לְמִקְרָא הַנְּשִׂאִים שְׁנֵאמַר וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂאִים וְאִם הֵן יַעֲיִדְתֶּן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמִגֹּזְרָה שׁוּה
הוּא בֵּא בַּסְּפָרִי (עג):

When you blow a teruah; the camps
that are camped eastward shall travel.

5 וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים קִדְמָה:

וְתִתְקַעוּ יִבְבְּתָא וְיִטְלוּ מִשְׁרִיתָא דְשָׂרֹן קְדוּמָא

Rashi

וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה. סִימָן מִסַּע הַמַּחֲנוֹת תְּקִיעַת תְּרוּעָה וְתִקְעָה כֹךְ הוּא נִדְרֵשׁ בַּסְּפָרִי (שם) מִן הַמִּקְרָאוֹת הַיִּתְרִים (ר"ה לה):

If you blow a second teruah, then shall
travel the camps that are camped on the
south side. They shall blow a teruah for
their journeys.

6 וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים

the south

תִּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקַעוּ לְמַסְעֵיהֶם:

וְתִתְקַעוּ יִבְבְּתָא תְּנִינֹת וְיִטְלוּ מִשְׁרִיתָא דְשָׂרֹן דְּרוּמָא
יִבְבָּא יִתְקַעוּ לְמַטְלֵיָהוֹן

But when gathering the congregation,
you shall blow [a blast], but not a
teruah.

7 וּבִהְקֵהִל אֶת־הַקָּהָל תִּתְקַעוּ וְלֹא תִרְעִי: to mar

וּבְמִכְנֹשׁ יִתְקַעוּ וְלֹא תִתְקַעוּ וְלֹא תִיבְבוּן

Rashi

וּבִהְקֵהִל אֶת הַקָּהָל וּגו'. לִפִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת הַמַּחֲנוֹת מֵהַ מִקְרָא הָעֵדָה תּוֹקַע בְּשָׁנֵי כַּהֲנִים
וּבִשְׁתֵּיהֶן שְׁנֵאמַר וְתִקְעוּ בֵּהֶן וּגו' אִם מִסַּע הַמַּחֲנוֹת בְּשֵׁתֵיהֶם יִכּוֹל מֵהַ מִסַּע הַמַּחֲנוֹת תּוֹקַע וּמִרִיעַ וְתוֹקַע אִם מִקְרָא הָעֵדָה תּוֹקַע
וּמִרִיעַ וְתוֹקַע וּמַעֲתָה אֵין חִלּוּק בֵּין מִקְרָא הָעֵדָה לְמַסַּע אֶת הַמַּחֲנוֹת תְּלִמּוּד לֹאמַר וּבִהְקֵהִל אֶת הַקָּהָל וּגו' לֹאמַר שְׁאֵין תְּרוּעָה
לְמִקְרָא הָעֵדָה וְהוּא הָדִין לְנִשְׂאִים הָרִי סִימָן לְשִׁלְשֵׁתָם מִקְרָא הָעֵדָה בְּשֵׁתִים וְשֵׁל נְשִׂאִים בְּאַחַת וְזוּ וְזוּ אֵין בֵּהֶם תְּרוּעָה וּמַסַּע
הַמַּחֲנוֹת בְּשֵׁתִים עַל יְדֵי תְּרוּעָה וְתִקְעָה (ספרי עד):

The sons of Aharon, the kohanim, shall sound the trumpets. This shall be for you an everlasting statute, for all your descendants.

ובני אהרן כהנים יתקעו בחצוצרתא ויהיו לכן לקים
עלם לדריכון

8 ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות והיו לכם לחקת
עולם לדריכתכם:

Rashi

ובני אהרן יתקעו. במקראות ובמסעות הללו:

If war shall come into your land against the oppressor who oppresses you and you shall blow teruahs with the trumpets and you will be remembered before Adonoy, your God, and you will be delivered from you enemies.

וארי תעלון לאגחא קרבא בארעכון על מעיקי
דמעיקין לכון ותיבבון בחצוצרתא וייעול דוכריכון
לטבא קדם יי אלהכון ותתפרקון מסנאיכון

to cramp

9 וכי־תבאו מלחמה בארצכם עליהצל הצרר

אתכם והרעתם בחצוצרות ונזכרתם לפני יהוה
אלהיכם ונושעתם מאיביכם:

On your joyous days and on your festivals and on the beginnings of your months you shall blow with the trumpets for your burnt-offerings and for your peace-offerings; and it shall be a remembrance for you before your God, I am Adonoy your God.

וביום חדותכון ובמועדיכון וברישי ירחיכון ותתקעון
בחצוצרתא על עלותכון ועל נכסת קודשיכון ויהיו
לכון לדוכרנא קדם אלהכון אנא יי אלהכון

10 וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם

ותקעתם בחצוצרת על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם

והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני יהוה אלהיכם:

memory

(פ)

Rashi

על עלתיכם. בקרבן צבור הכתוב מדבר (ספרי עז. ערכין יא):

אני ה' אלהיכם. מכאן למדנו מלכיות עם זכרונות ושופרות שנאמר ותקעתם הרי שופרות לזכרון הרי זכרונות אני ה' אלהיכם
זו מלכיות וכו' (ספרי שם):

חמישי

It was in the second year, in the second month on the twentieth of the month that the Cloud rose up from above the Mishkon of the Testimony.

11 וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ

נִעְלָה הָעֶנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת:

וַהֲיָה בַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְעֶשְׂרִים לַיָּרֵחַ
אֲסַתֵּלֶק עֲנָנָא מֵעַלּוֹי מִשְׁכְּנָא דְסִהְדוּתָא

Rashi

בחדש השני. נמצאת אתה אומר שנים עשר חודש חסר י' ימים עשו בחורב שהרי בראש חודש סיון חנו שם (שמות יט, א)
ולא נסעו עד עשרים באייר לשנה הבאה (סדר עולם פ"ח):

Bnei Yisroel traveled along on their journeys, from the Sinai desert, and the Cloud came to rest in the desert of Paran.

12 וַיֵּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינַי וַיִּשְׁכְּנוּ הָעֶנָן
a
departure

בְּמִדְבַּר פָּאָרָן:

וַנִּטְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטְלֵיהֶן מִמִּדְבַּר דְּסִינַי וַיֵּשְׁרָא
עֲנָנָא בְּמִדְבַּר דְּפָאָרָן

Rashi

למסעיהם. כמשפט המפורש למסע דגליהם מי ראשון ומי אחרון:
במדבר פארן. קברות התאוה במדבר פארן היה ושם חנו ממסע זה:

This was the first time that they traveled, on the order of Adonoy, through Moshe.

13 וַיֵּסְעוּ בְּרֹאשׁוֹנָה עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה:

וַנִּטְלוּ בְּקִדְמִיתָא עַל מִימְרָא דִּי בִידָא דְּמֹשֶׁה

a flag

14 וַיֵּסַע דָּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־יְהוּדָה בְּרֹאשׁוֹנָה לְצִבְאוֹתָם

Then traveled the banner of the sons of Yehudah's camp in the forefront according to their divisions; in charge of its divisions [was] Nachshon the son of Aminadav.

וְעַל־צִבְאוֹ נַחֲשׁוֹן בֶּן־עֲמִינדָב:

וַנִּטֵּל טָקֶס מִשְׁרֵית בְּנֵי יְהוּדָה בְּקִדְמִיתָא לְחִילֵיהוֹן וְעַל חִילָה נַחֲשׁוֹן בֶּר עֲמִינדָב

In charge of the division of the tribe of the sons of Yissachar, [was] Nesanel the son of Tzu'ar.

15 וְעַל־צִבְא מִטָּה בְּנֵי יִשָּׁשְׁכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר:

וְעַל חִילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר נְתַנְאֵל בֶּר צוּעָר

In charge of the division of the tribe of the sons of Zevulun, [was] Eliav the son of Cheilon.

16 וְעַל־צִבְא מִטָּה בְּנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלּוֹן:

וְעַל חִילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּר חֵלּוֹן

[Then] the Mishkon was dismantled and the sons of Gershon traveled, with the sons of Merori, those who carried the Mishkon.

17 וַהֲרֹד הַמִּשְׁכָּן וַנִּסְעוּ בְנֵי־גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרֹרִי נֹשְׂאֵי

הַמִּשְׁכָּן: (ס)

וּמִתְפָּרַק מִשְׁכָּנָא וַנִּטְלִין בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרֹרִי נֹטְלֵי מִשְׁכָּנָא

Rashi

והורד המשכן. כיון שנוסע דגל יהודה נכנסו אהרן ובניו ופרקו את הפרכת וכסו בה את הארון שנאמר (במדבר ד, ה) ובא אהרן ובניו בנסוע המחנה ובני גרשון ובני מררי פורקין המשכן וטוענין אותו בעגלות והארון וכלי הקדש של משא בני קהת עומדים מכוסין ונתונין על המוטות עד שנסע דגל מחנה ראובן ואחר כך ונסעו הקהתים (מלאכת המשכן פי"ג. תנחומא במדבר יב):

[Then] the banner of Reuven's camp traveled, according to their divisions. In charge of its division [was] Elitzur the son of Shdeir.

18 וְנָסַע דָּגַל מַחֲנֵה רְאוּבֵן לְצִבְאָתָם וְעַל־צִבְאֹו אֵלִיצוּר
בֶּן־שְׁדֵיאוּר:

וְנָטַל טָקֶס מִשְׁרֵית רְאוּבֵן לְחֵילֵיהֶן וְעַל חֵילָה
אֵלִיצוּר בֶּר שְׁדֵיאוּר

In charge of the division of the tribe of the sons of Shimon, [was] Shlumiel the son of Tzurishadai.

19 וְעַל־צִבְאָ מִטֵּה בְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֹמִיאל בֶּן־צוּרִי שְׁדִי:

וְעַל חֵילָה דְשִׁבְטָא דְבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֹמִיאל בֶּר צוּרִישְׁדִי

In charge of the division of the tribe of the sons of Gad, [was] Elyasaf the son of De'uel.

20 וְעַל־צִבְאָ מִטֵּה בְנֵי־גָד אֵלִיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל:

וְעַל חֵילָה דְשִׁבְטָא דְבְנֵי גָד אֵלִיָסָף בֶּר דְּעוּאֵל

[Then] the Kehos family traveled, the carriers of the sacred, and they erected the Mishkon by the time of their arrival.

21 וְנָסְעוּ הַקֹּהֲתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהַקִּימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן
עַד־בָּאָם: (ס)
a Kohathite
or...

וְנָטְלוּ בְנֵי קֹהֶת נְטָלִי מִקְדָּשָׁא וּמְקִימִין יֵת מִשְׁכְּנָא עַד
מִיתִיהֶן

Rashi

נשאי המקדש. נושאי דברים המקודשים:

והקימו את המשכן. בני גרשון ובני מררי שהיו קודמים להם מסע שני דגלים היו מקימין את המשכן כשהיה הענן שוכן וסימן החנייה נראה בדגל מחנה יהודה והם חונים ועדיין בני קהת באים מאחריהם עם שני דגלים האחרונים היו בני גרשון ובני מררי מקימין את המשכן וכשבאים בני קהת מוצאים אותו על מכונו ומכניסין בו הארון והשלחן והמנורה והמזבחות וזהו משמעות המקרא והקימו מקימי המשכן אותו עד טרם בואם של בני קהת:

[Then] the banner of the sons of Ephraim's camp traveled according to their divisions. In charge of its division, [was] Elishamah the son of Amihud.

וְנָטַל טָקֶס מִשְׁרִית בְּנֵי אֶפְרַיִם לְחִילֵיהֶן וְעַל חִילָּה
אֶלִישָׁמָע בֶּר עַמְהוּד

In charge of the division of the tribe of the sons of Menashe, [was] Gamliel the son of Pedahtzur.

וְעַל חִילָּא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיֵּאל בֶּר פְּדָהצוּר

In charge of the division of the tribe of the sons of Binyamin, [was] Avidan the son of Gid'oni.

וְעַל חִילָּא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי בִנְיָמִן אַבִּידָן בֶּר גִּדְעוֹנִי

[Then] the banner of the sons of Don's camp traveled; the gatherer for all the camps, according to their divisions. In charge of its division, [was] Achiezer the son of Amishadai.

וְנָטַל טָקֶס מִשְׁרִית בְּנֵי דֹן מְכַנִּישׁ לְכָל מִשְׁרֵיתָא
לְחִילֵיהֶן וְעַל חִילָּה אַחִיעֶזֶר בֶּר עַמִּישַׁדַּי

22 וְנָסַע דָּגַל מַחֲנֵה בְנֵי־אֶפְרַיִם לְצַבָּאתָם וְעַל־צָבָאוֹ
אֶלִישָׁמָע בֶּן־עַמְיָהוּד:

23 וְעַל־צָבָא מַטֵּה בְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיֵּאל בֶּן־פְּדָה־צוּר:

24 וְעַל־צָבָא מַטֵּה בְנֵי בִנְיָמִן אַבִּידָן בֶּן־גִּדְעוֹנִי: (ס)

25 וְנָסַע דָּגַל מַחֲנֵה בְנֵי־דֹן מְאַסָּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת לְצַבָּאתָם
וְעַל־צָבָאוֹ אַחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדַּי:

Rashi

מאסף לכל המחנות. תלמוד ירושלמי (עירובין ה, א) לפי שהיה שבטו של דן מרובה באוכלוסין היה נוסע באחרונה וכל מי שהיה מאבד דבר היה מחזירו לו. אתיא כמאן דאמר כתיבה היו מהלכין ומפיק לה מן (במדבר ב, יז) כאשר יחנו כן יסעו. ואית דאמרי כקורה היו מהלכין ומפיק לה מן מאסף לכל המחנות:

In charge of the division of the tribe of the sons of Asher, [was] Pagiel the son of Ochrán.

וְעַל חִילָּא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי אֲשֵׁר פַּגְעִיֵּאל בֶּר עֲכָרָן

26 וְעַל־צָבָא מַטֵּה בְנֵי אֲשֵׁר פַּגְעִיֵּאל בֶּן־עֲכָרָן:

In charge of the division of the tribe of the sons of Naftali, [was] Achirah the son of Einan.

27 וְעַל־צָבָא מִטָּה בְנֵי נַפְתָּלִי אַחִירָע בֶּן־עֵינָן:

וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי נַפְתָּלִי אַחִירָע בֶּר עֵינָן

These are the journeys of Bnei Yisroel according to their divisions; and they journeyed.

28 אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְצִבְאוֹתָם וַיִּסְעוּ: (ס)

אֵלֶּין מַטְלֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֵילֵיהוֹן וַיִּטְלוּ

Rashi

אלה מסעי. זה סדר מסעיהם:

ויסעו. ביום ההוא נסעו:

Moshe said to Chovav the son of Reuel, the Midianite, Moshe's father-in-law:

"We are journeying to the place about which Adonoy said; 'I will give it to you', come along with us and we will treat you well, for Adonoy spoke of bringing good [fortune] on Israel."

29 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבָב בֶּן־רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי הַחֵת מֹשֶׁה^{political}

נִסְעִים | אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֱתוּ אִתָּנוּ

לָכֶם לָכֶה אִתָּנוּ וְהִטַּבְנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבְרַטָּוֹב

עַל־יִשְׂרָאֵל:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבָב בֶּר רְעוּאֵל מִדְיָנָא חַמוּהִי דְמֹשֶׁה

נִטְלִין אֲנַחְנָא לְאַתְרָא דִּי אָמַר יְיָ יְתָה אִתָּנוּ לְכוּן אִיתָא

עִמָּנָא וְנוֹטִיב לָךְ אָרִי יְיָ מְלִיל לְאַיְתָאָה טָבָא עַל

יִשְׂרָאֵל

Rashi

חובב. הוא יתרו שנאמר (שופטים ד, יא) מבני חובב חותן משה ומה תלמוד לומר (שמות ב, יח) ותבאנה אל רעואל אביהן מלמד שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא ושמות הרבה היו לו יתר על שם שיתר פרשה אחת בתורה חובב על שחבב את התורה וכו' (ספרי עח):

נסעים אנחנו אל המקום. מיד עד ג' ימים אנו נכנסין לארץ שבמסע זה הראשון נסעו על מנת להכנס לארץ ישראל אלא שחטאו במתאוננים ומפני מה שתף משה עצמו עמהם שעדיין לא נגזרה גזרה עליו וכסבור שהוא נכנס (ספרי שם):

He said to him "I will not go, but rather to my land and to my birthplace will I go."

30 וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלַי כִּי אֶם-אֶל-אֶרְצִי וְאֶל-מִלְדֹּתַי
אֵלַי:

וַיֹּאמֶר לֵה לֹא אֵלַי אֶלֶהוּן לְאֶרְעִי וּלְיִלְדוּתִי אֵלַי

Rashi

אל ארצי ואל מולדתי. אם בשביל נכסי אם בשביל משפחתי (ספרי עט):

He said to him "please do not forsake us, for, because you know of our encampment in the desert, and you will be our eyes.

31 וַיֹּאמֶר אֶל-נָא תַעֲזֹב אֶתְנוּ כִּי | עַל-כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֻכָּתֵנוּ
בְּמִדְבָּר וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינִים:

וַיֹּאמֶר לֹא כִעֵן תִּשְׁבּוֹק יִתְנָא אָרִי עַל כֵּן יָדַעְתָּ כִּד
הָיִנָּא שָׂרֵן בְּמִדְבָּרָא וּגְבוּרֵן דְּאִתְעַבְּדִין לָנָא חֲזִיתָא
בְּעֵינֵיךְ

Rashi

אל נא תעזב. אין נא אלא לשון בקשה שלא יאמרו לא נתגייר יתרו מחבה סבור היה שיש לגרים חלק בארץ עכשיו שראה שאין להם חלק הניחם והלך לו (שם פ):
כי על כן ידעת חנותנו במדבר. כי נאה לך לעשות זאת על אשר ידעת חנותנו במדבר וראית נסים וגבורות שנעשו לנו (שם):
כי על כן ידעת. כמו על אשר ידעת כמו (בראשית לח, כו) כי על כן לא נתתיה לשלה בני (שם יח, ה) כי על כן עברתם (שם יט, ח) כי על כן באו (שם לג, י) כי על כן ראיתי פניך:
והיית לנו לעינים. לשון עבר כתרוממו. דבר אחר לשון עתיד כל דבר ודבר שיתעלם מעינינו תהיה מאיר עינינו. דבר אחר
שתהא חביב עלינו כגלגל עינינו שנאמר (דברים י, יט) ואהבתם את הגר:

It will be, that when you go with us, it shall be that the very good which Adonoy will bestow on us we will bestow on (share with) you.

32 וְהָיָה כִּי-תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה | הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יִטֵּיב
יְהוָה עִמָּנוּ וְהִטְבֵּנוּ לָךְ:

וְהָיָה אָרִי תִזְלַ עִמָּנָא וְהָיָה טָבָא הַהוּא דִּי יוֹטִיב יִי
עִמָּנָא וְנוֹטִיב לָךְ

Rashi

והיה הטוב ההוא וגו'. מה טובה הטיבו לו אמרו כשהיו ישראל מחלקין את הארץ היה דושנה של יריחו ת"ק אמה על ת"ק אמה והניחוהו מלחלוק אמרו מי שיבנה בית המקדש בחלקו הוא יטלנו ובין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו ליונדב בן רכב שנאמר (שופטים א, טז) ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים וגו' (ספרי פא):

They traveled from the mountain of Adonoy a journey of three days, and the Ark of the Covenant of Adonoy traveled in front of them a journey of three days, to prepare for them a place to settle.

33 וַיֵּסְעוּ מִהָרִי הַזֶּה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה

to meander
about

נִסְעָה לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹרָם לָהֶם

rest

מְנוּחָה :

וַיֵּטְלוּ מִטּוֹרָא דְּאַתְגְּלִי עָלוּהִי יִקְרָא דִּי מַהֲלָךְ תִּלְתָּא
יוֹמִין וְאֲרוֹן קִימָא דִּי נָטַל קִדְמֵיהוֹן מַהֲלָךְ תִּלְתָּא יוֹמִין
לְאַתְקַנְאָה לְהוֹן אֶתֶר בֵּית מִישְׁרֵי

Rashi

דרך שלשת ימים. מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד שהיה הקב"ה חפץ להכניסם לארץ מיד (שם פב):
וארון ברית ה' נסע לפניהם דרך שלשת ימים. זה הארון היוצא עמהם למלחמה ובו שברי לוחות מונחים ומקדים לפניהם דרך שלשת ימים לתקן להם מקום חנייה (ספרי פג. ב"ב יד):

The Cloud of Adonoy was above them by day when they traveled from the camp.

34 וַעֲנַן יְהוָה עָלֵיהֶם יוֹמָם בְּנִסְעָם מִן־הַמַּחֲנֶה: (ז)

by day

(ז)

וַעֲנַן יִקְרָא דִּי מִטִּיל עָלֵיהוֹן בִּימָמָא בְּמִטְלֵהוֹן מִן
מִשְׁרֵיתָא

Rashi

וענן ה' עליהם יומם. שבעה עננים כתובים במסעיהם ארבע מד' רוחות ואחד למעלה ואחד למטה ואחד לפניהם מנמיך את הגבוה ומגביה את הנמוך והורג נחשים ועקרבים (ספרי שם):
מן המחנה. ממקום חנייתו:

שישי

Whenever the Ark departed Moshe
would say: "Rise, Adonoy, and may Your
enemies disperse, and those who hate
You flee before You."

35 וַיְהִי בְּנִסְעַ הָאָרֶן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה | יְהוָה וַיִּפְּצוּ

אֹיְבָיֶיךָ וַיִּנָּסוּ מִשְׁנֵאֶיךָ מִפְּנֶיךָ:

וַיְהִי בְּמִטַּל אֲרוֹנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה אֶתְגַּלִּי יְיָ וַיִּתְּבַדְרוּ
סְנַאֲיֶיךָ וַיַּעֲרְקוּן בְּעַלֵּי דְבָבָךְ מִן קִדְמוֹךְ

Rashi

ויהי בנסע הארון. עשה לו סמניות מלפניו ומלאחריו לומר שאין זה מקומו ולמה נכתב כאן כדי להפסיק בין פורעניות לפורעניות וכו' כדאיתא בכל כתבי הקדש (שבת קטז, א):
קומה ה'. לפי שהיה מקדים לפניהם מהלך שלשת ימים היה משה אומר עמוד והמתן לנו ואל תתרחק יותר (תנחומא בויקהל ז):

ויפוצו אויביך. המכונסין (ספרי פד):

וינסו משנאיך. אלו הרודפים:

משנאיך. אלו שונאי ישראל שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם שנאמר (תהלים פג, ג"ד) ומשנאיך
נשאו ראש ומי הם על עמך יערימו סוד (ספרי שם):

When it rested, he would say: "Come to
rest, Adonoy, among the myriads and
thousands of Israel."

36 וּבִנְחָה יֹאמֶר שׁוּבָה יְהוָה רַבְּבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל: (ז) ^{myriad}

(ס)

וּבְמִשְׁרוּהִי אָמַר תּוֹב יְיָ שְׂרִי בִיקְרָךְ בְּגוֹ רַבְּבָן אֲלֵפֵיא
דְּיִשְׂרָאֵל

Rashi

שובה ה'. מנחם תרגמו לשון מרגוע וכן (ישעיה ל, טו) בשובה ונחת תושעון:
רבבות אלפי ישראל. מגיד שאין השכינה שורה בישראל פחותים משני אלפים ושתי רבבות (ספרי שם. יבמות סד, א):

במדבר 11

The people were like complainers; [it was] wicked in the ears of Adonoy.

Adonoy heard and His Anger flared and the fire of Adonoy burned among them and consumed [some] of the outcasts of the camp.

וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאַנְנִים רַע בְּאָזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה
וַיַּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר-בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בְּקֶצֶה הַמַּחֲנֶה:
וַיְהִי עַמָּא כַּד מִסְתַּקְפִּין בֵּישׁ קָדָם יי וְשָׁמִיעַ קָדָם יי
וַתִּקַּף רוּגְזָהּ וּדְלָקַת בָּהוֹן אֶשְׁתָּא מִן קָדָם יי וְשָׁצִיאת
בְּסִיפֵי מִשְׁרִיתָא

Rashi

ויהי העם כמתאננים. אין העם אלא רשעים וכן הוא אומר (שמות יז, ד) מה אעשה לעם הזה ואומר (ירמיה יג, י) העם הרע הזה. וכשהם כשרים קרואים עמי שנאמר (שמות ז, טז) שלח עמי (מיכה ו, ג) עמי מה עשיתי לך (ספרי פה):
כמתאננים. אין מתאננים אלא לשון עלילה מבקשים עלילה האין לפרוש מאחרי המקום וכן הוא אומר בשמשון (שופטים יד, ד) כי תואנה הוא מבקש (ספרי שם):
רע באזני ה'. תואנה שהיא רעה באזני ה' שמתכוונים שתבא באזניו ויקניט אמרו אוי לנו כמה לבטנו בדרך הזה שלשה ימים שלא נחנו מענוי הדרך:
ויחר אפו. אני הייתי מתכוין לטובתכם שתכנסו לארץ מיד:
בקצה המחנה. במוקצין שבהם לשפלות אלו ערב רב רבי שמעון בן מנסיא אומר בקצינים שבהם ובגדולים:

The people cried out to Moshe, and Moshe prayed to Adonoy, and the fire subsided.

וַיִּצְעַק הָעָם אֶל-מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה
וַיִּצְוַח עַמָּא עַל מֹשֶׁה וְצִלֵּי מֹשֶׁה קָדָם יי וְאֶשְׁתַּקַּעַת
אֶשְׁתָּא

to shriek

2 וַיִּצְעַק הָעָם אֶל-מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה

to subside

וַיִּתְשַׁקַּע הָאֵשׁ:

Rashi

ויצעק העם אל משה. משל למלך בשר ודם שכעס על בנו והלך הבן אצל אוהבו של אביו ואמר לו צא ובקש עלי מאבא (ספרי פו):
ותשקע האש. שקעה במקומה בארץ שאילו חזרה לאחת הרוחות היתה מקפלת והולכת כל אותו הרוח (שם):

He called the name of that place
Taveirah, for it was there that burned
among them the fire of Adonoy.

3 וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תַבְעִירָה כִּי־בָעִרָה בָּם אֵשׁ
יְהוָה:

וַיִּקְרָא שְׁמָא דְאַתְרָא הַהוּא דְלִקְתָּא אַרִי דְלִקְתָּ בְּהוֹן
אַשְׁתָּא מִן קִדְם יִי

The collection [of nationalities] among
them began to have strong cravings,
and Bnei Yisroel turned and began to
weep; and they said "Who will feed us
meat?

gathered
up
together
4 וְהָאֶסְפָּסְף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאוּ תְּאוֹה וַיֵּשְׁבוּ
a longing to wish for

וַיִּבְכוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֵאָכְלֵנוּ בֶּשָׂר:

וַעֲרַבְרַבִּין דִּי בִינֵיהוֹן שְׂאִילוֹ שְׂאֲלָתָא וְתָבוּ וּבְכוּ אָף
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ מֵאֵן יֵיכְלִנָּא בֶּשָׂרָא

Rashi

והאספסף. אלו ערב רב שנאספו אליהם בצאתם ממצרים (שם):

וישבו. גם בני ישראל ויבכו עמהם (שם):

מי יאכלנו בשר. וכי לא היה להם בשר והלא כבר נאמר (שמות יב, לח) וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וגו' ואם תאמר
אכלום והלא בכניסתם לארץ נאמר (במדבר לב, א) ומקנה רב היה לבני ראובן וגו' אלא שמבקשים עלילה (ספרי שם):

We remember the fish which we ate in
Egypt freely; the cucumbers,
watermelons, leeks, onions and garlic.

free of
charge
fish
5 זָכְרֵנוּ אֶת־ הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנָם

grass watermelon cucumber
אֶת הַקִּשְׁאִים וְאֶת הָאֲבִטְחִים וְאֶת־ הַחֲצִיר וְאֶת־

onion

הַבָּצְלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים:

דְּכִרִין אֲנַחְנָא יְתָּ נֻנְיָא דְהוּינָא אָכְלִין בְּמִצְרַיִם מִגֵּן יְתָּ
בּוֹצִינָא וְיְתָּ אֲבִטְיַחְיָא וּכְרִתִּי וּבּוֹצְלִי וְתוּמִי

Rashi

אשר נאכל במצרים חנם. אם תאמר שמצריים נותנים להם דגים חנם והלא כבר נאמר (שמות ה, יח) ותבן לא ינתן לכם אם
תבן לא היו נותנים להם חנם דגים היו נותנים להם חנם ומהו אומר חנם חנם מן המצות (ספרי פז):

את הקשאים. אמר רבי שמעון מפני מה המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו מפני שהן קשים למניקות אומרים לאשה אל
תאכלי שום ובצל מפני התינוק משל למלך כו' כדאיתא בספרי (שם):

הקשאים. הם קוקומברו"ש בלע"ז:

אבטחים. בורק"ש:

החציר. כרישין פוריל"ש ותרגומו ית בוצינא וכו':

Now our bodies are withered, there is nothing at all, but the manna before our eyes."

6 וַעֲתָה נִפְשָׁנוּ יִבָּשָׁה אֵין כָּל בְּלִתִּי אֶל־הֶמָּן עֵינֵינוּ:

וּכְעַן נִפְשָׁנָא תְּאִיבָא לִית כָּל מַדְעָם אֶלְהוּ לְמָנָא עֵינָנָא

Rashi

אל המן עינינו. מן בשחר מן בערב (שם):

The manna was like coriander seed and it is similiar to the appearance of crystal.

7 וְהֶמָּן כְּזֶרַע־גֹּד הָיָא וְעֵינֹו כְּעֵין הַבְּדֹלַח :
crystal

וּמָנָא כְּבֵר זֶרַע גֹּדָא הוּא וְחִזּוּהַ כְּחִזּוּ בְּדֹלַחַא

Rashi

והמן כזרע גד. מי שאמר זו לא אמר זו ישראל אומרים בלתי אל המן עינינו והקב"ה הכתיב בתורה והמן כזרע גד וגו' כלומר ראו באי עולם על מה מתלוננים בני והמן כך וכך הוא חשוב (ספרי פח):
כזרע גד. עגול כגידא זרע קוליינד"ר:
בדלח. שם אבן טובה קריסט"ל:

The people [merely] strolled about and they gathered it and they ground it with a millstone or crushed it in mortars and cooked it in pots and made cakes out of it. Its taste was like the taste of cake kneaded with oil.

8 וְשָׂטוּ הָעָם וְלָקְטוּ וְטָחְנוּ בְּרִחִים אֹו
to grind meal properly properly
millstone
וְעָשׂוּ אֹתוֹ בְּמִדְכָּה בְּפָרוֹר וְלֶשֶׁד הַשֶּׁמֶן
to bruise in a mortar crumb properly mortar
דָּכּוּ וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁד הַשֶּׁמֶן
moisture cake

וְשִׂטִּין עֲמָא וְלָקְטִין דְּצָבִי טָחִין בְּרִיחִיָּא אֹו דְּצָבִי דְּאִיד
בְּמִדְכָּתָא וּמִבְּשָׁלִין לֵה בְּקִדְרָא וְעִבְדִּין יְתָה גְּרִיצָן
וְהָיָה טַעְמָה כְּטַעַם דְּלִישׁ בְּמִשְׁחָא

Rashi

שטו. אין שייט אלא לשון טיול אישבני"ר בלא עמל:
וטחנו בריחים וגו'. לא ירד בריחים ולא בקדירה ולא במדוכה אלא משתנה היה טעמו לנטחנין ולנדוכין ולמבושלין (שם פט):
בפרור. קדרה:

לשד השמן. לחלוח של שמן כך פירשו דונש ודומה לו (תהלים לב, ד) נהפך לשדי בחרבוני קיץ והלמ"ד יסוד נהפך לחלוחי

בחרבוני קיץ ורבותינו פרשוהו (ספרי פט) לשון שדים אך אין ענין שדים אצל שמן ואי אפשר לומר לשד השמן לשון (דברים לב, טו) וישמן ישורון שאם כן היה המ"ם נקוד קמ"ץ קטן וטעמו למטה תחת המ"ם עכשיו שהמ"ם נקוד פת"ח קטן (סגול) והטעם תחת השי"ן לשון שמן הוא והשי"ן הנקודה בקמץ גדול ואינה נקודה בפתח קטן מפני שהוא סוף פסוק. דבר אחר לשד לשון נוטריקון ליש שמן דבש כעיסה הנלווה בשמן וקטופה בדבש ותרגום של אונקלוס דמתרגם דליש במשחא נוטה לפתרונו של דונש שהעיסה הנלווה בשמן לחלוחית שמן יש בה:

When the dew would descend on the
camp, at night, the manna would
descend on it.

9 וּבִרְדֹּת הַטֵּל עַל־הַמַּחֲנֶה לַיְלָה יֵרֵד הַמָּן עָלָיו:

וְכַד נִחִית טָלָא עַל מִשְׁרִיתָא לַיְלָא נִחִית מִנָּא עֲלוּהִי

Moshe heard the people weep
according to their families, at the door
of each one's tent. The Anger of Adonoy
was greatly aroused and in Moshe's
eyes, it was evil.

10 וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפַּחְתָּיו אִישׁ לְפִתְחוֹ

אַהֲלֹו וַיַּחֲרֹאף יְהוָה מְאֹד וַבְּעֵינָי מֹשֶׁה רָע:

וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה יֵת עֲמָא בְּכֹן לְזִרְעֵיהֶון גִּבְר בְּתִרְע
מִשְׁכְּנֵה וַתִּקַּף רוּגְזָא דִּי לְחֻדָּא וַבְּעֵינָי מֹשֶׁה בִּישׁ

Rashi

בכה למשפחתיו. משפחות משפחות נאספים ובוכים לפרסם תרעומתן בגלוי (ספרי צ) ורבותינו אמרו (שם. יומא עה, א) למשפחותיו על עסקי משפחות על עריות הנאסרות להם:

Moshe said to Adonoy: "Why have you
dealt poorly with Your servant, and
why have I not found favor in Your eyes
that You place the burden of the entire
people upon me?

11 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָּה הָרַעְתָּ לְעַבְדְּךָ וְלָמָּה

לֹא־מָצָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם אֶת־מִשְׁאָל כָּל־הָעָם הַזֶּה

עָלָי:

וַאֲמַר מֹשֶׁה קִדְּם יֵי לָמָּא אַבְּאִשְׁתָּא לְעַבְדְּךָ וְלָמָּא לֹא
אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קִדְּמָךְ לְשׂוֹאָה יֵת מְטוּל כָּל עֲמָא
הַדִּין עָלָי

Have I conceived this entire people?
have I given birth to it that You say to
me, carry it in your lap as a nurse
carries an infant, to the land which You
swore to their forefathers?

האב אָנא לְכָל עַמָּא הַדִּין אִם בְּנֵי אֲנוֹן דְּאָמַרְתָּ לִּי
סוֹבְרָהִי בְּתוֹקְפֻךָ כְּמָא דְּמִסּוֹבֵר תְּרַבֵּינָא יֵת יִנְקָא עַל
אַרְעָא דִּי קִימַתָּא לְאַבְהֶתוֹהִי

12 הָאֲנֹכִי הָרִיתִי אֶת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אֲנֹכִי יִלְדֹתִיהוּ

כִּי־תֹאמַר אֵלַי שְׂאֵהוּ בְּחִיקְךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאִמָּן אֶת־

הַיֶּלֶק ^{to suck} עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיו:

Rashi

כי תאמר אלי. שאתה אומר אלי שאהו בחיקך והיכן אמר לו כן (שמות לב, לד) לך נחה את העם ואומר (שמות ו, יג) ויצום
אל בני ישראל על מנת שיהיו סוקלים אתכם ומחרפים אתכם:
על האדמה אשר נשבעת לאבותיו. אתה אומר לי לשאתם בחיקי:

From where do I have meat to give to
this entire people on account of which
they cry to me, saying: "Give us meat
and we shall eat."

מִנֵּן לִי בִשְׂרָא לְמִיתָן לְכָל עַמָּא הַדִּין אֲרִי בְּכֹן עָלַי
לְמִימַר הֵב לָנָא בִשְׂרָא וְיִכּוּל

13 מֵאֵין לִי בִשָּׁר לִתֵּת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר

תִּנְהַלְנוּ בִשָּׁר וְנֹאכְלָה:

I alone can not carry this entire people,
for they are too burdensome for me.

לִית אָנָּא יָכִיל בְּלַחוּדִי לְסוֹבְרָא יֵת כָּל עַמָּא הַדִּין אֲרִי
יָקִיר מִנִּי

14 לֹא־אוּכַל אֲנֹכִי לְבַדִּי לְשֹׂאת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה כִּי

כִּבְדִּי מִמֶּנִּי:

If this is the way You treat me, please
kill me, if I have found favor in Your
eyes; so that I will not see my evil."

וְאִם כְּדִין אֶת עֶבֶד לִי קָטַלְנִי כְּעֵן קָטוּל אִם אֲשַׁכַּחֲתִי
רַחֲמִין קִדְמָךְ וְלֹא אֶחְזִי בְּבִישְׁתִּי

15 וְאִם־כִּכֶּה | אֶת־עֲשֵׂה לִי הִרְגֵנִי נָא הֲרֹג אִם־מַצָּאתִי חַן

בְּעֵינַי וְאֶל־אַרְאֶה בְּרַעְתִּי: (פ)

Rashi

ואם ככה את עשה לי. תשש כחו של משה כנקבה כשהראהו הקב"ה הפורענות שהוא עתיד להביא עליהם על זאת אמר לפניו אם כן הרגני תחלה (ספרי צא):
ואל אראה ברעתי. ברעתם היה לו לכתוב אלא שכינה הכתוב וזה אחד מתקוני סופרים בתורה לכינוי ולתקון לשון (מכילתא שירתא פ"י. תנחומא בשלח טז):

Adonoy said to Moshe: "Gather seventy men for Me, from among the elders of Israel, [men] whom you know to be the people's elders, and its officers, and you shall take them to the Tent of Meeting, and they shall stand there with you.

16 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אֲסַפֶּה-לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי

properly

יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשִׁטְרֵיוֹ

to place

וְלָקַחְתָּ אִתָּם אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ:

וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּנוֹשׁ קִדְמִי שִׁבְעִין גְּבֵרָא מִסְבֵּי
יִשְׂרָאֵל דִּי יָדַעְתָּ אֲרִי אֲנִי סְבִי עִמָּא וְסִכְוָהּ וְתִדְבֵּר
יְתִהוֹן לְמִשְׁכַּן זְמָנָא וְיִתְעַתְּדוּן תַּמָּן עִמָּךְ

Rashi

אספה לי. הרי תשובה לתלונתך שאמרת לא אוכל אנכי לבדי והזקנים הראשונים היכן היו והלא אף במצרים ישבו עמהם שנאמר (שמות ג, טז) לך ואספת את זקני ישראל אלא באש תבערה מתו וראוים היו מסיני לכך דכתיב (שמות כד, יא) ויחזו את האלהים שנהגו קלות ראש כנושך פתו ומדבר בפני המלך וזהו (שם) ויאכלו וישתו ולא רצה הקב"ה ליתן אבלות במתן תורה ופרע להם כאן (תנחומא בהעלתך טז):
אשר ידעת כי הם וגו'. אותן שאתה מכיר שנתמנו עליהם שוטרים במצרים בעבודת פרך והיו מרחמים עליהם ומוכים על ידם שנאמר (שמות ה, יד) ויכו שוטרי בני ישראל עתה יתמנו בגדולתן כדרך שנצטערו בצרתן (ספרי צב):
ולקחת אותם. קחם בדברים אשריכם שנתמניתם פרנסים על בניו של מקום:
והתיצבו שם עמך. כדי שיראו ישראל וינהגו בהם גדולה וכבוד ויאמרו חביבין אלו שנכנסו עם משה לשמוע דבור מפי הקב"ה (ספרי שם):

I will descend and speak there with you, and I will make greater the spirit which is upon you, and place it on them, and they will bear, along with you, the burden of the people so that you need not bear it alone.

וְאֶתְגַּלִּי וְאֶמְלֵל עִמָּךְ תִּמְן וְאַרְבִּי מִן רוּחַא דִּי עֲלֶיךָ
וְאַשְׁוִי עֲלֵיהֶן וְיִסְבְּרוּן עִמָּךְ בְּמִטּוֹל עֲמָא וְלֹא תִסְבֵּר
אֶת בְּלִחוּדְךָ

17 וַיֵּרְדֹּתִי וְדִבַּרְתִּי עִמָּךְ שֵׁם וְאַצְלֵתִי מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ
וְשִׁמַּתִּי עֲלֵיהֶם וְנִשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמִשְׁאֵל הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא
אֹתָהּ לְבַדְּךָ:

Rashi

וירדתי. זו אחת מעשר ירידות הכתובות בתורה (שם צג):

ודברתי עמך. ולא עמהם (שם):

ואצלתי. כתרגומו וארבי כמו (שמות כד, יא) ואל אצילי בני ישראל:

ושמתי עליהם. למה משה דומה באותה שעה לנר שמונח על גבי מנורה והכל מדליקין הימנו ואין אורו חסר כלום (ספרי

שם):

ונשאו אתך. התנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם טורח בני שהם טרחנים וסרבנים (שם צב):

ולא תשא אתה לבדך. הרי תשובה למה שאמרת לא אוכל אנכי לבדי (ספרי):

You shall say to the people, prepare yourselves for the morrow and you shall eat meat, for you have cried in the ears of Adonoy, saying: "Who will feed us meat; we had it good in Egypt;" [now] Adonoy gives you meat and you shall eat.

וְלַעֲמָא תִימַר אֲזַדְמְנוּ לְמַחַר וְתִיכְלוּן בִּשְׂרָא אַרִי
בְּכִיתוֹן קִדָּם יִי לְמִימַר מִן יִכְלִנָּא בִּשְׂרָא אַרִי טַב לָנָא
בְּמִצְרַיִם וְיִתֵּן יִי לָכוֹן בִּשְׂרָא וְתִיכְלוּן

18 וְאַל־הָעָם תֹּאמְרוּ הִתְקַדְּשׁוּ לְמַחֵר וְאֹכְלֹתֶם בִּשָּׂר כִּי

בְּכִיתֶם בְּאָזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי יֹאכְלֵנוּ בִּשָּׂר כִּי־טוֹב לָנוּ

בְּמִצְרַיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בִּשָּׂר וְאֹכְלֹתֶם:

Rashi

התקדשו. הזמינו עצמכם לפורענות וכן הוא אומר (ירמיה יב, ג) והקדישם ליום הריגה (ספרי צד):

Not for one day will you be eating and
not for two days; not for five days, not
for ten days, and not for twenty days.

לֹא יוֹמָא חַד תִּיכְלוּן וְלֹא תֵרִין יוֹמִין וְלֹא חֲמִשָּׁא יוֹמִין
וְלֹא עֶשְׂרָא יוֹמִין וְלֹא עֶשְׂרִין יוֹמִין

But rather for a month of days, until it
comes out of your nostrils and it will be
repulsive to you; [this is] because you
have rejected Adonoy Who is among
you, and you have cried before Him,
saying: "Why have we come out from
Egypt?"

עַד יָרַח יוֹמִין עַד דִּי תִקְצוּן בֵּיהּ וִיהִי לְכוּן לְתַקְלָא
חֲלָף דְּקִצְתוֹן יֵת מִימָרָא דִּי דְשִׁכְנִתָּה שְׂרִית בִּינִיכוֹן
וּבְכִיתוֹן קְדָמוּהִי לְמִימָר לְמָא דָּנָן נִפְקָנָא מִמְצָרִים

19 לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמִים וְלֹא | חֲמִשָּׁה יָמִים
וְלֹא עֶשְׂרָה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם:

20 עַד | חֲדָשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר-יֵצֵא מֵאַפְכֶם וְהָיָה לָכֶם
disgust
לְזָרָא יַעֲן כִּי-מָאַסְתֶּם אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם
וּתְבַכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶה יַצֵּאנוּ מִמִּצְרַיִם:

Rashi

עד חדש ימים. זו בכשרים שמתמצין על מטותיהן ואחר כך נשמתן יוצאה וברשעים הוא אומר (להלן לג) הבשר עודנו בין שניהם כך היא שנויה בספרי (צד) אבל במכילתא (ויסע פ"ג. יומא עה, ב) שנויה חילוף הרשעים אוכלין ומצטערין שלשים יום והכשרים הבשר עודנו בין שניהם:

עד אשר יצא מאפכם. כתרגומו די תקוצון ביה יהא דומה לכם כאילו אכלתם ממנו יותר מדאי עד שיוצא ונגעל לחוץ דרך האף:

והיה לכם לזרא. שתהיו מרחקין אותו יותר ממה שקרבתם (ספרי שם) ובדברי רבי משה הדרשן ראיתי שיש לשון שקורין לחרב זרא:

את ה' אשר בקרבכם. אם לא שנטעתי שכינתי ביניכם לא גבה לבבכם ליכנס לכל הדברים הללו (שם):

Moshe said: "The people are six hundred thousand on foot that I am among and You say that I will give them meat, to eat it for a month of days?

21 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ-מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר

אֲנִי בְּקִרְבִּי וְאַתָּה אֹמֶרֶת בָּשָׂר לָאֱתָנָה לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ

יָמִים:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנִי בְּקִרְבִּי וְאַתָּה אֹמֶרֶת בָּשָׂר לָאֱתָנָה לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים:

Rashi

שש מאות אלף רגלי. לא חש למנות את הפרט שלשת אלפים היתרים. ורבי משה הדרשן פירש שלא בכו אלא אותן שיצאו ממצרים:

Will sheep and cattle be slaughtered for them would that be sufficient for them? If all the fish of the sea would be gathered for them, would that be sufficient for them?"

22 הֲצֹאֵן וּבִקֵּר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם אִם אֶת-כָּל-דָּגֵי הַיָּם יֶאֱסָף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם: (פ)

הֲצֹאֵן וּבִקֵּר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם: (פ)

הָעָם וְתֹרִין יִתְנַכְסֹן לָהֶם הֲיִסְפְּקוֹן לָהֶם אִם יֵת כָּל נֹגֵי יָמָא יִתְכַנְשֹׁן לָהֶם הֲיִסְפְּקוֹן לָהֶם:

Rashi

הצאן ובקר ישחט. זה אחד מארבעה דברים שהיה רבי עקיבא דורש ואין רבי שמעון דורש כמותו (ר"ה יח, ב) רבי עקיבא אומר שש מאות אלף רגלי ואתה אומרת בשר אתן להם ואכלו חודש ימים הצאן ובקר וגו' הכל כמשמעו מי יספיק להם כענין שנאמר (ויקרא כה, כו) ומצא כדי גאולתו ואיזו קשה זו או (במדבר כ, י) שמעו נא המורים אלא לפי שלא אמר ברבים חיסך לו הכתוב ולא נפרע ממנו וזו של מריבה היתה בגלוי לפיכך לא חיסך לו הכתוב. רבי שמעון אומר חס ושלוש לא עלתה על דעתו של אותו צדיק כך מי שכתוב בו (שם יב, ז) בכל ביתי נאמן הוא יאמר אין המקום מספיק לנו אלא כך אמר שש מאות אלף רגלי וגו' ואתה אומרת בשר אתן לחדש ימים ואחר כך תהרוג אומה גדולה כזו הצאן ובקר ישחט להם כדי שיהרגו ותהא אכילה זו מספקת עד עולם וכי שבחך הוא זה אומרים לו לחמור טול כור שעורים ונחתוך ראשך השיבו הקב"ה ואם לא אתן יאמרו שקצרה ידי הטוב בעיניך שיד ה' תקצר בעיניהם יאבדו הם ומאה כיוצא בהם ואל תהי ידי קצרה לפניהם אפילו שעה אחת (תוספתא סוטה ו, ד):

Adonoy said to Moshe: "Has the Hand of Adonoy become short? Now you will see if My words will occur unto you or not."

23 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲיָד יְהוָה תִּקְצָר עֲתָה
to dock off
תִּרְאֶה תִּקְרָא דְבָרֵי אִם־לֹא:
to light upon

וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה הֲמִימָרָא דִּי יִתְעַכֵּב כְּעֵן תִּחְזִי
הִיעָרְעַנְךָ פִּתְגָמִי אִם לֹא

Rashi

עתה תראה היקרך דברי. רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר אי אפשר לעמוד על הטפל מאחר שאין מבקשים אלא עליה לא תספיק להם סופן לדון אחריו אם אתה נותן להם בשר בהמה גסה יאמרו דקה בקשנו ואם אתה נותן להם דקה יאמרו גסה בקשנו חיה ועוף בקשנו דגים וחגבים בקשנו אמר לו אם כן יאמרו שקצרה ידי (שם) אמר לפניו הריני הולך ומפייסן אמר לו עתה תראה היקרך דברי שלא ישמעו לך הלך משה לפייסן (זה קאי גם לרש"י לעיל) אמר להם ה' תקצר (תהלים עח, כ) הן הכה צור ויוזבו מים וגו' הגם לחם יוכל תת אמרו פשרה היא זו אין בו כח למלאות שאלתנו וזהו שנאמר ויצא משה וידבר אל העם כיון שלא שמעו לו ויאסף שבעים איש וגו' (ספרי צה):

Moshe went out and spoke the words of Adonoy to the people, and he gathered seventy men from the elders of the people and he had them stand around the Tent.

24 וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֵת דְּבָרֵי יְהוָה וַיֵּאסֹף

שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל:

וּנִפֵּק מֹשֶׁה וּמִלִּיל לְעָמָא יֵת פִּתְגָמִיא דִּי וּכְנִשׁ שִׁבְעִין
גְּבָרָא מִסְבֵּי עָמָא וַאֲקִים יִתְהוֹן סְחֹר סְחֹר לְמִשְׁכָּנָא

Adonoy descended in a cloud and spoke to him, and He magnified the spirit which was upon him and He gave it unto the seventy men, [who were] the elders. When the spirit came to rest upon them they prophesied, and they did not cease.

25 וַיֵּרֶד יְהוָה | בְּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיִּאֲצֵל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר

עָלָיו וַיָּתֵן עַל־שִׁבְעִים אִישׁ הַזִּקְנִים וַיְהִי כְּנוּחַ עֲלֵיהֶם

הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסְפוּ:

וַאֲתַגְלִי יְיָ בְּעָנָא וּמִלִּיל עָמָה וְרַבִּי מִן רוּחָא דִּי עָלוּהִי
וַיֵּהֱב עַל שִׁבְעִין גְּבָרָא סְבִיא וְהוּהּ כַּד שָׁרַת עֲלֵיהוֹן
רוּחַ נְבוּאָה וּמִתְנַבְּאִין וְלֹא פָסְקִין

ולא יספו. לא נתנבאו אלא אותו היום לבדו כך מפורש בספרי (שם) ואונקלוס תרגם ולא פסקין שלא פסקה נבואה מהם:

Two people remained in the camp;
one's name was Eldad and the second
one's name was Meidad. The spirit
rested upon them; they were among
those inscribed, and they did not go out
to the Tent, and they prophesied in the
camp.

וַיֵּשְׁאֲרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים | בְּמַחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד | אֶלְדָּד
וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִידָד וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בְּכַתְּבֵים
וְלֹא יֵצְאוּ הָאֵהָלָה וַיִּתְּנָבְאוּ בְּמַחֲנֶה:

וישאר שני אנשים. מאותן שנבחרו אמרו אין אנו כדאין לגדולה זו (ספרי. תנחומא בהעלתך יב):
והמה בכתבים. במבוררים שבהם לסנהדרין ונכתבו כולם נקובים בשמות ועל ידי גורל לפי שהחשבון עולה לי"ב שבטים ששה
עשר לכל שבט ושבת חוץ משני שבטים שאין מגיע אליהם אלא חמשה חמשה אמר משה אין שבט שומע לי לפחות משבטו
זקן אחד מה עשה נטל ע"ב פתקין וכתב על שבעים זקן ועל שנים חלק וברר מכל שבט ושבת ששה והיו ע"ב אמר להם טלו
פתקיכם מתוך קלפי מי שעלה בידו זקן נתקדש ומי שעלה בידו חלק אמר לו המקום לא חפץ בכך (ספרי צה):

The youth ran and told Moshe, and
said: "Eldad and Meidad are
prophesying in the camp."

וַיָּרֶץ הַנָּעַר וַיַּגֵּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמִידָד מְתַנַּבְּאִים
בְּמַחֲנֶה:

וירץ הנער. יש אומרים גרשום בן משה היה (תנחומא שם):

Yehoshua the son of Nun answered, [he being] the attendant of Moshe, from his youth, and he said: "My master Moshe, destroy them!"

וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ בֶּר נֹון מֹשֶׁה מְשִׁינָה דְּמֹשֶׁה מַעֲלָמוֹהִי
וַיֹּאמֶר רַבּוֹנִי מֹשֶׁה אֶסְרֶנּוּן

28 וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון מִשְׁרַת מֹשֶׁה מִבְּחָרָיו וַיֹּאמֶר אֲדֹנִי
מֹשֶׁה כְּלָאֵם :
in youth
to restrict

Rashi

כלאם. הטל עליהם צרכי צבור והם כלים מאליהם. דבר אחר תנם אל בית הכלא לפי שהיו מתנבאים משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ (סנהדרין יז, א. ספרי צו"צה):

Moshe said to him, "Are you vengeful for me? Would (that) it be that all Adonoy's people were prophets, that Adonoy would give His Spirit upon them."

וַיֹּאמֶר לֹה מֹשֶׁה הִקְנָאֲתִי אֶת מְקַנָּא לִי רְעִינָא פֻון
דִּיהוֹן כָּל עֲמָא דִּי נְבִיאִין אָרִי יִתֵּן יְיָ יֵת רוּחַ נְבוּאָתָה
עֲלֵיהוֹן

29 וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הֲמִקְנָא אֶתָּה לִי וְלִי יִתֵּן כָּל־עַם
יְהוָה נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם:
to be
zealous

Rashi

המקנא אתה לי. הקנאי אתה לי הקנאתי אתה מקנא:
לי. כמו בשבילי כל לשון קנאה אדם הנותן לב על הדבר או לנקום או לעזור אנפרמנ"ט בלע"ז אוחז בעובי המשא:

שביעי

Moshe entered into the camp, he and the elders of Israel.

וַאֲתַכְנִישׁ מֹשֶׁה לְמִשְׁרֵיתָא הוּא וְסָבִי יִשְׂרָאֵל

30 וַיֵּאסֹף מֹשֶׁה אֶל־הַמִּתְנַהֵּה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

Rashi

ויאסף משה. מפתח אהל מועד:

אל המחנה. נכנסו איש לאהלו:

ויאסף. לשון כניסה אל הבית כמו (דברים כב, ב) ואספתו אל תוך ביתך. ואב לכולם (תהלים לט, ז) יצבור ולא ידע מי אוספם מלמד שלא הביא עליהם פורענות עד שנכנסו הצדיקים איש לאהלו (ספרי צו):

From Adonoy there gusted a wind and
He caused quail to fly from the sea and
spread them over the camp, about a
day's journey from this side and about
a day's journey from that side, around
the camp, and about two amo-s above
the ground's surface.

וְרוּחַא נָטַל מִן קֶדֶם יְיָ וַאֲפָרַח שְׁלִי מִן יָמָא וּרְמָא
עַל מִשְׁרִיתָא כְּמַהְלָךְ יוֹמָא לְכָא וּכְמַהְלָךְ יוֹמָא לְכָא
סְחֹר סְחֹר לְמִשְׁרִיתָא וּכְרוֹם תְּרִמִּין אֲמִין עַל אֲפִי
אַרְעָא

31 וְרוּחַ נָסַע | מֵאֵת יְהוָה וַיִּגְזוּ שְׁלֹיִם מִן־הַיָּם
the quail collectively properly
עַל־הַמַּחֲנֶה כְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה וּכְדֶרֶךְ יוֹם כֹּה
properly
סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאֲמִתִּים עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ:

Rashi

ויגזו. ויפריח וכן (תהלים צ, י) כי גז חיש וכן (נחום א, יב) נגוזו ועבר:

ויטש. ויפשוט כמו (שמואל א ל, טז) והנם נטושים על פני כל הארץ (יחזקאל כט, ה) ונטשתך המדברה:

וכאמתים. פורחות בגובה עד שהן כנגד לבו של אדם כדי שלא יהא טורח באסיפתן לא להגביה ולא לשחות (ספרי צו):

The people arose all of that day, the
entire night and the entire next day, and
they gathered the quail. He who
gathered the least amount, gathered ten
heaps and they spread them for
themselves around the camp.

וְקָם עַמָּא כָּל יוֹמָא הָהוּא וְכָל לַיְלָא וְכָל יוֹמָא
דְּבִתְרוּהִי וּכְנָשׁוּ יָת שְׁלִי דְאַזְעַר כְּנָשׁ עֲשָׂרָא דְגוֹרִין
וַיִּשְׁטְחוּ לְהוֹן מִשְׁטִיחִין סְחֹר סְחֹר לְמִשְׁרִיתָא

32 וַיָּקָם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל | יוֹם

הַמָּחָרָת וַיֹּאסְפוּ אֶת־הַשְּׁלִי הַמִּמֶּעִט אֶסֶף עֲשָׂרָה
the next day
to expand
חֲמֵרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שְׁטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה:

Rashi

הממעט. מי שאסף פחות מכולם העצלים והחגרים אסף עשרה חמרים:

וישטחו. עשו אותן משטיחין משטיחין (שם צח):

The meat was still between their teeth before it was [even] finished, when the wrath of Adonoy was incited upon the people, and Adonoy smote the people an enormous blow.

בשרא עד כען בין שניהון עד לא פסק ורגזא די
תקיף בעמא וקטל יי בעמא קטול סגי לחדא

33 הבשר עודנו בין שניהם טרם יפרת ואף יהוה חרה

בעם ויך יהוה בעם מכה רבה מאד:

Rashi

טרם יכרת. כתרגומו עד לא פסק. דבר אחר אינו מספיק לפוסקו בשינוי עד שנשמתו יוצאה (שם צו):

He called the name of that place Kivros Hataavoh, for it was there that they buried the people who had these cravings.

וקרא ית שמא דאתרא ההוא קברי דמשאלי ארי
תמן קברו ית עמא דשאילו

34 ויקרא את שם המקום ההוא קברות התאוה כישם

to wish for

קברו את העם המתאווים:

From Kivros Hataavoh the people journeyed to Chatzeiros, and they stayed in Chatzeiros.

מקברי דמשאלי נטלו עמא לחצרות ויהו בחצרות

35 מקברות התאוה נסעו העם חצרות ויהיו בחצרות:

(פ)

במדבר 12

Miriam and Aharon spoke about Moshe concerning the Cushite woman that he married, for, he married a Cushite woman.

ומללת מרים ואהרן במשה על עסק אתתא שפרתא
די נסיב ארי אתתא שפרתא דנסיב רחיק

1 ותדבר מרים ואהרן במשה על- אדות האשה concerning

black woman

הכשית אשר לקח כישית לקח:

Rashi

ותדבר. אין דבור בכל מקום אלא לשון קשה וכן הוא אומר (בראשית מב, ל) דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות ואין אמירה בכל מקום אלא לשון תחנונים וכן הוא אומר (בראשית יט, ז) ויאמר אל נא אחי תרעו (במדבר יב, ו) ויאמר שמעו נא דברי (ספרי צט). כל נא לשון בקשה:

ותדבר מרים ואהרן. היא פתחה בדבור תחלה לפיכך הקדימה הכתוב תחלה ומנין היתה יודעת מרים שפירש משה מן האשה רבי נתן אומר מרים היתה בצד צפורה בשעה שנאמר למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה כיון ששמעה צפורה אמרה אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפירש בעלי ממני ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן ומה מרים שלא נתכוונה לגנותו כך נענשה ק"ו למספר בגנותו של חבירו (ספרי שם):

האשה הכשית. מגיד שהכל מודים ביפיה כשם שהכל מודים בשחרותו של כושי (שם):

כושית. בגימטריא יפת מראה (תנחומא צו, יג):

על אדות האשה. על אודות גירושיה:

כי אשה כשית לקח. מה תלמוד לומר אלא יש לך אשה נאה ביפיה ואינה נאה במעשיה במעשיה ולא ביפיה אבל זאת נאה בכל:

האשה הכשית. על שם נויה נקראת כושית כאדם הקורא את בנו נאה כושי כדי שלא תשלוט בו עין רעה (שם):

כי אשה כשית לקח. ועתה גרשה (שם):

They said: "Is it only to Moshe that Adonoy has spoken? Did He not also speak with us?" and Adonoy heard.

2 וַיֹּאמְרוּ הָרֶק אֶדְבַּרְמֹשֶׁה דְּבַר יְהוָה הֲלֹא גַם־בָּנוּ דִּבֶּר וַיִּשְׁמַע יְהוָה:

וַיֹּאמְרוּ הַלְחֹד בָּרַם בְּמֹשֶׁה מִלֵּיל יְיָ הֲלֹא אִף עִמָּנָא מִלֵּיל וְשָׁמִיעַ קֶדֶם יְיָ

Rashi

הרק אך. עמו לבדו דבר ה':

הלא גם בנו דבר. ולא פירשנו מדרך ארץ (ספרי ק):

The man, Moshe [was] most humble, more so than any other person on the face of the earth.

3 וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנּוּ [עָנִיו] מֵאֵד מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה: (ס)

וַיִּבְרָא מֹשֶׁה עָנּוּתוֹ לְחֹדָא מְכַל אֲנָשָׁא דִּי עַל אֲפִי אֲרַעָא

Rashi

ענו. שפל וסבלן:

Adonoy said, suddenly, to Moshe,
Aharon and Miriam: "Come out, all
three of you, to the Tent of Meeting,"
and the three of them went out.

4 וַיֹּאמֶר יְהוָה פְּתָאֵם אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם
צֵאוּ שְׁלֹשְׁתֵּכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּיצֵאוּ שְׁלֹשְׁתָּם:

וַיֹּאמֶר יְיָ בְּתַכְפֹּף לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וּלְמִרְיָם פּוֹקוּ תִּלְתִּיכֶן
לְמִשְׁכַּן זְמָנָא וּנְפָקוּ תִּלְתִּיהוֹן

Rashi

פתאום. נגלה עליהם פתאום והם טמאים בדרך ארץ והיו צועקים מים מים להודיעם שיפה עשה משה שפירש מן האשה מאחר שנגלית עליו שכינה תדיר ואין עת קבועה לדבור (תנחומא שם):
צאו שלשתכם. מגיד ששלשתן נקראו בדבור אחד מה שאי אפשר לפה לומר ולאזן לשמוע (ספרי קב):

Adonoy descended in a pillar of cloud
and He stood at the entrance of the
Tent, and He called [to] Aharon and
Miriam, and both of them went out.

5 וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אֶהֱרֹן
וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם:

וַאֲתַגְלִי יְיָ בְּעַמּוּדָא דְעָנָנָא וְקָם בְּתַרְעָא מִשְׁכְּנָא וַיִּקְרָא
אַהֲרֹן וּמִרְיָם וּנְפָקוּ תְרֵיהוֹן

Rashi

בעמוד ענן. יצא יחידי שלא כמדת בשר ודם מלך בשר ודם כשיוצא למלחמה יוצא באוכלוסין וכשיוצא לשלום יוצא במועטים ומדת הקב"ה יוצא למלחמה יחידי שנאמר (שמות טו, ג) ה' איש מלחמה ויוצא לשלום באוכלוסין שנאמר (תהלים סח, יח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן (ספרי שם):
ויקרא אהרן ומרים. שיהיו נמשכין ויוצאין מן החצר לקראת הדבור (שם):
ויצאו שניהם. ומפני מה משכן והפרידן ממשלה לפי שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו וכן מצינו בנח שלא בפניו נאמר (בראשית ו, ט) איש צדיק תמים ובפניו נאמר (שם ז, א) כי אותך ראיתי צדיק לפני. דבר אחר שלא ישמע בנוזיתו של אהרן (ספרי שם):

He said: "Please listen to My words. If there will be a prophet among you, [I,] Adonoy, will make Myself known to him in a vision; in a dream I will speak to him.

6 וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּנָא דְּבָרֵי אֱמִי־יְהוָה נְבִיאָכֶם יְהוָה בְּמַרְאֶה אֱלֹוֹ אֶתְוֹדַע בְּחִלּוֹם אֲדַבֵּר־בּוֹ:

וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּ כָּעַן פִּתְגָּמִי אִם יְהוֹן לָכוֹן נְבִיאִין אָנָּה יי
בְּחִזְוֹן אָנָּה מִתְגַּלִּי לְהוֹן בְּחִלְמִין אָנָּה מְמַלֵּל עֲמֵהוֹן

Rashi

שמעו נא דברי. אין נא אלא לשון בקשה (ספרי קג):
אם יהיה נביאכם. אם יהיו לכם נביאים:
ה' במראה אליו אתודע. שכינת שמי אין נגלית עליו באספקלריא המאירה אלא בחלום וחזיון:

That is not the case with My servant, Moshe; in My entire house he is trusted.

7 לֹא־כֵן עֲבָדִי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא:

לֹא כֵן עֲבָדִי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי מְהִימָן הוּא

Mouth to mouth I speak to him, in a vision and not in riddles; he gazes at the likeness of Adonoy; so why are you not afraid to speak about My servant, about Moshe?"

riddle

8 פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבֵּר־בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְּחִידֹת

picture

וְיִתְמַנֵּת יְהוָה יִבִּיט וּמִדּוּעַ לֹא יֵרָאֶתְם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי

בְּמֹשֶׁה:

מְמַלֵּל עִם מְמַלֵּל מְלֻלָּנָא עֲמָה בְּחִזּוֹ וְלֹא בְּחִידוֹן
וּדְמוּת יִקְרָא דִּי מְסַתְכַל וּמָא דִּין לֹא דְחֻלְתוֹן לְמַלְלָא
בְּעַבְדִּי בְּמֹשֶׁה

Rashi

פה אל פה. אמרתי לו לפרוש מן האשה והיכן אמרתי לו בסיני (דברים ה, כז) לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי (ספרי. תנחומא צו, יג):
ומראה ולא בחידות. ומראה זה מראה דבור. שאני מפרש לו דבורי במראית פנים שבו ואיני סותמו לו בחידות כענין שנאמר ליחזקאל (יחזקאל יז, ב) חוד חידה וגו'. יכול מראה שכינה תלמוד לומר (שמות לג, כ) לא תוכל לראות את פני (ספרי קג):
ותמנת ה' יביט. זה מראה אחורים כענין שנאמר (שמות לג, כג) וראית את אחורי (ספרי שם):

בעבדי במשה. אינו אומר בעבדי משה אלא בעבדי במשה בעבדי אף על פי שאינו משה במשה אפילו אינו עבדי כדאי הייתם

לירא מפניו וכל שכן שהוא עבדי ועבד מלך מלך היה לכם לומר אין המלך אוהבו חנם ואם תאמרו איני מכיר במעשיו זו קשה מן הראשונה (שם. תנחומא שם):

Adonoy's anger flared against them and
He left.

9 וַיֵּחָר אֶף יְהוָה בָּם וַיֵּלֶךְ:

וַתִּקַּף רִיגָזָא דִּי בְהוֹן וְאַסְתִּילָק

Rashi

ויחר אף ה' במ וילך. מאחר שהודיעם סרחונם גזר עליהם נדוי קל וחומר לבשר ודם שלא יכעוס על חבירו עד שיודיענו סרחונו (ספרי קד. תנחומא שם):

The cloud departed from atop the Tent
and behold! Miriam became afflicted
with tzora'as white as snow; and
Aharon turned towards Miriam and
behold, she was afflicted with tzora'as.

to scourge

10 וַהֲעֵנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהָנָה מֵרִים מִצִּרְעַת

snow

כְּשֶׁלֶג וַיִּפֹּן אַהֲרֹן אֶל־מִרְיָם וְהָנָה מִצִּרְעַת:

וַעֲנָנָא אֶסְתִּילָק מֵעֲלֵי מִשְׁכָּנָא וְהָא מֵרִים חֹרָא

כְּתִלְגָא וְאַתְפָּנִי אַהֲרֹן לִזְוֹת מֵרִים וְהָא סְגִירַת

Rashi

והענן סר. ואחר כך והנה מרים מצורעת כשלג משל למלך שאמר לפדגוג רדה את בני אבל לא תרדנו עד שאלך מאצלך שרחמי עליו (ספרי קה. תנחומא שם):

Aharon said to Moshe: "Oh, my master
please do not put iniquity upon us for
what we have foolishly done and for
what we have transgressed.

11 וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנָי אֵל־נָא תִשֶׁת עָלֵינוּ

properly

חֲטָאת אֲשֶׁר נִוְאלְנוּ וְאֲשֶׁר חָטָאנוּ:

וַאֲמַר אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה בְּבָעוּ רְבוּנִי לֹא כָעַן תִּשְׂוִי עֲלֵנָא

חֻבָּא דְאַטְפִּישָׁנָא וְדִי סְרַחְנָא

Rashi

נואלנו. כתרגומו לשון אויל:

Please let her not be like the dead; That,
since he came from his mother's womb,
it would be as half of his own flesh was
consumed."

12 אֶל־נָא תְהִי כִמְתֹּאֲשֶׁר בְּצִאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֶל חֲצִי
בְּשָׁרוֹ:

לֹא כַעַן תִּתְרַחֵק דָּא מִבִּינָנָא אֲרִי אַחְתָּנָא הִיא צְלִי
כַּעַן עַל בְּסָרָא מִיתָא הָדִין דִּי בָּהּ וַיִּתְּסִי

Rashi

אל נא תהי. אחותנו זו:

כמת. שהמצורע חשוב כמת מה מת מטמא בביאה אף מצורע מטמא בביאה (נדרים סד, ב. ספרי שם. תנחומא שם):
אשר בצאתו מרחם אמו. אמנו היה לו לומר אלא שכינה הכתוב וכן חצי בשרו חצי בשרנו היה לו לומר אלא שכינה הכתוב
אשר מאחר שיצאה מרחם אמו היא לנו כאילו נאכל חצי בשרנו כענין שנאמר (בראשית לז, כז) כי אחינו בשרנו הוא (ספרי
שם. תנחומא שם) ולפי משמעו אף הוא נראה כן אין ראוי לאח להניח את אחותו להיות כמת:
אשר בצאתו. מאחר שיצא זה מרחם אמו של זה שיש כח בידו לעזור ואינו עוזרו הרי נאכל חצי בשרו שאחיו בשרו הוא.
דבר אחר אל נא תהי כמת אם אינך רופאה בתפלה מי מסגירה ומי מטהרה אני אי אפשר לראותה שאני קרוב ואין קרוב
רואה את הנגעים וכהן אחר אין בעולם וזהו אשר בצאתו מרחם אמו (תנחומא שם):

Moshe cried out [in prayer] to Adonoy,
saying: "Please, God, please heal her."

13 מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רַפָּא נָא
וַיִּצְעַק to shriek

לָהּ: (פ)

וַיִּצְעַק מֹשֶׁה קִדְּםָּ יְיָ לְמִימְרֵי אֱלֹהִים בְּבָעוּ אֲסִי כַעַן יְתָהּ

Rashi

אל נא רפא נא לה. בא הכתוב ללמדך דרך ארץ שהשואל דבר מחבירו צריך לומר שנים או שלשה דברי תחנונים ואחר כן
יבקש שאלותיו (ספרי שם. תנחומא שם):
לאמר. מה תלמוד לומר אמר לו השיבני אם אתה מרפא אותה אם לאו עד שהשיבו ואביה ירק ירק וגו' רבי אלעזר בן עזריה
אומר בד' מקומות בקש משה מלפני הקב"ה להשיבו אם יעשה שאלותיו אם לאו. כיוצא בו (שמות ו, יב) וידבר משה לפני ה'
לאמר וגו' מה תלמוד לומר לאמר השיבני אם גואלם אתה אם לאו עד שהשיבו עתה תראה וגו'. כיוצא בו (במדבר כז, טו)
וידבר משה אל ה' לאמר יפקד ה' אלהי הרוחות לכל בשר. כיוצא בו (דברים ג, כג) ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר השיבו
רב לך (ספרי שם):
רפא נא לה. מפני מה לא האריך משה בתפלה שלא יהיו ישראל אומרים אחותו עומדת בצרה והוא עומד ומרבה בתפלה.
(דבר אחר שלא יאמרו ישראל בשביל אחותו הוא מאריך בתפלה אבל בשבילנו אינו מאריך בתפלה) (ספרי שם. תנחומא
שם):

Adonoy said to Moshe: "If her father were to spit in her face would she not be in shame for seven days? She shall be closed off for seven days, beyond the encampment, and after that, she may join again."

14 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאַבְיָה יֶרֶק יֶרֶק בְּפָנֶיהָ ^{to spit}
הָלֹא תִכְלֹם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ ^{properly}
לַמַּחֲנֶה וְאַחֵר תֵּאָסֵף:

וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה וְאֵלֹי אָבוֹהָא מְנַזֵּף נִזְיֵף בָּהּ הָלֹא
תִּכְלֹם שִׁבְעָא יוֹמִין תִּסָּגֵר שִׁבְעָא יוֹמִין מִבְּרָא
לְמִשְׁרִיתָא וּבִתְרָא כֹּן תִּתְכַּנֵּשׁ

Rashi

ואביה ירק ירק בפניה. ואם אביה הראה לה פנים זועפות הלא תכלם שבעת ימים קל וחומר לשכינה י"ד יום אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון לפיכך אף בנויפתי תסגר שבעת ימים (ב"ק כה, א. ספרי קו):
ואחר תאסף. אומר אני כל האסיפות האמורות במצורעים על שם שהוא משולח מחוץ למחנה וכשהוא נרפא נאסף אל המחנה כתוב בו אסיפה לשון הכנסה:

Miriam was closed off beyond the encampment for seven days, and the people did not depart until Miriam was brought in to join them.

15 וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא
נָסַע עַד-הָאָסֵף מִרְיָם:

וַאֲסָתְגַּרְת מִרְיָם מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא שִׁבְעָא יוֹמִין וְעָמָא
לֹא נָטַל עַד דְּאִתְכַּנְשַׁת מִרְיָם

Rashi

והעם לא נסע. זה הכבוד חלק לה המקום בשביל שעה אחת שנתעכבה למשה כשהושלך ליאור שנאמר (שמות ב, ד) ותתצב אחותו מרחוק וגו' (סוטה ט, ב):

After that, the people traveled from Chatzeiros and they camped in the desert of Paran.

16 וְאַחֵר נָסְעוּ הָעָם מִחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּאָרָן: (פ)

וּבִתְרָא כֹּן נָטְלוּ עָמָא מִחֲצֵרוֹת וַיֵּשְׁרוּ בְּמִדְבַּר דְּפָאָרָן

Zechariah 2:14-4:7

הפטרה — זכריה

הפטרה

זכריה 2

'Sing and rejoice, O daughter of Zion;
for, lo, I come, and I will dwell in the
midst of thee, saith the LORD.

And many nations shall join themselves
to the LORD in that day, and shall be
My people, and I will dwell in the midst
of thee'; and thou shalt know that the
LORD of hosts hath sent me unto thee.

And the LORD shall inherit Judah as
His portion in the holy land, and shall
choose Jerusalem again.

Be silent, all flesh, before the LORD; for
He is aroused out of His holy
habitation.

14 רְנִי וְשִׂמְחִי בַת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי בָא וְשֹׁכְנִתִּי בְּתוֹכְךָ properly

נְאֻם־יְהוָה:

15 וְנָלוּוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי properly

לְעָם וְשֹׁכְנִתִּי בְּתוֹכְךָ וַיֵּדְעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי

אֵלַיךְ:

16 וַנִּחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל אֲדָמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר

עוֹד בִּירוּשָׁלַם:

17 הִס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נִעֹזר מִמַּעַן קֹדֶשׁוֹ: (ס)

זכריה 3

And he showed me Joshua the high priest standing before the angel of the LORD, and Satan standing at his right hand to accuse him.

And the LORD said unto Satan: 'The LORD rebuke thee, O Satan, yea, the LORD that hath chosen Jerusalem rebuke thee; is not this man a brand plucked out of the fire?'

Now Joshua was clothed with filthy garments, and stood before the angel.

And he answered and spoke unto those that stood before him, saying: 'Take the filthy garments from off him.' And unto him he said: 'Behold, I cause thine iniquity to pass from thee, and I will clothe thee with robes.'

And I said: 'Let them set a fair mitre upon his head.' So they set a fair mitre upon his head, and clothed him with garments; and the angel of the LORD stood by.

And the angel of the LORD forewarned Joshua, saying:

1 וַיִּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאָךְ יְהוָה

וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשׁוֹטְנוֹ:

2 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׂטָן ^{to chide}

וַיִּגְעַר יְהוָה בְּךָ הַבַּחֲר בִּירוּשָׁלַם הֲלוֹא זֶה אִוֵּד ^{firebrand}

מִצֵּל מֵאֵשׁ:

3 וַיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צֹאֲאִים ^{soiled} וְעֹמֵד לִפְנֵי

הַמַּלְאָךְ:

4 וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לִפְנָיו לֵאמֹר הִסִּירוּ הַבְּגָדִים

הַצֹּאֲאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רֵאֵה הָעֶבְרִיתִי מַעֲלִיף עֹנֶף

וְהַלְבַּשׁ אֹתָךְ מַחֲלָצוֹת ^{a mantle}:

5 וַאֲמַר יְשִׁימוּ צִנְיָה ^{turban} טְהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיְשִׁימוּ הַצִּנְיָה

הַטְהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיִּלְבַּשְׁהוּ בְּגָדִים וּמַלְאָךְ יְהוָה עֹמֵד:

6 וַיַּעַד מַלְאָךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר:

'Thus saith the LORD of hosts: If thou wilt walk in My ways, and if thou wilt keep My charge, and wilt also judge My house, and wilt also keep My courts, then I will give thee free access among these that stand by.

Hear now, O Joshua the high priest, thou and thy fellows that sit before thee; for they are men that are a sign; for, behold, I will bring forth My servant the Shoot.

For behold the stone that I have laid before Joshua; upon one stone are seven facets; behold, I will engrave the graving thereof, saith the LORD of hosts: And I will remove the iniquity of that land in one day.

In that day, saith the LORD of hosts, shall ye call every man his neighbour under the vine and under the fig-tree.

7 כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם

אֶת־מִשְׁמְרֹתַי תִּשְׁמֹר וְגַם־אֶת־בֵּיתִי וְגַם

תִּשְׁמֹר אֶת־חֻצְרוֹי וְנָתַתִּי לְךָ מֵהַלְכִים ^{a walking} בֵּין הָעַמִּים

הָאֵלֶּה:

8 שָׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ | הִכְהֵן הַגָּדוֹל אֹתָהּ וְרַעֲיָהּ הַיֹּשְׁבִים

לִפְנֵיךָ כִּי־אֲנֹשִׁי מוֹפֵת הִמָּה כִּי־הִנֵּנִי מֵבִיא ^{wonder}

אֶת־עֹבְדֵי צֶמַח ^{a sprout} :

9 כִּי | הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אֶחָת

שִׁבְעָה עֵינָם הִנֵּנִי מִפְתָּח פֶּתָחָהּ ^{open} נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת

וּמִשְׁתִּי אֶת־עֵזֶן הָאָרֶץ־הַזֹּאת בְּיוֹם אֶחָד: ^{to withdraw}

10 בְּיוֹם הַהוּא נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ

אֶל־תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה ^{the fig} :

זכריה 4

And the angel that spoke with me returned, and waked me, as a man that is wakened out of his sleep.

1 וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיַּעֲרֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יִעֹר

מִשְׁנֹתוֹ:

And he said unto me: 'What seest thou?' And I said: 'I have seen, and behold a candlestick all of gold, with a bowl upon the top of it, and its seven lamps thereon; there are seven pipes, yea, seven, to the lamps, which are upon the top thereof;

and two olive-trees by it, one upon the right side of the bowl, and the other upon the left side thereof.'

And I answered and spoke to the angel that spoke with me, saying: 'What are these, my lord?'

Then the angel that spoke with me answered and said unto me: 'Knowest thou not what these are?' And I said: 'No, my lord.'

Then he answered and spoke unto me, saying: 'This is the word of the LORD unto Zerubbabel, saying: Not by might, nor by power, but by My spirit, saith the LORD of hosts.

Who art thou, O great mountain before Zerubbabel? thou shalt become a plain; and he shall bring forth the top stone with shoutings of Grace, grace, unto it.'

2 וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וַיֹּאמֶר [וְאָמַר]

רָאִיתִי | וְהִנֵּה מְנוֹרָתָ זָהָב כָּלָה וְגִלְגָּה עָלֶיהָ ^{lamp}

רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נִרְתִּיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוֹצָקוֹת ^{properly} ^{a lamp or light}

לְנֵרוֹת אֲשֶׁר עַל-רֹאשָׁהּ:

3 וְשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִיְמִין הַגִּלְגָּה וְאֶחָד עַל-

שְׂמָאלָהּ: ^{left}

4 וָאֲנִי וַאֲמַר אֶל-הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מַה-אֵלֶּה

אֵדָנִי:

5 וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ

מַה-הֵנָּה אֵלֶּה וַאֲמַר לֹא אֵדָנִי:

6 וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר-יְהוָה אֶל-זֶרְבָבֶל לֵאמֹר

לֹא בְחֵיל וְלֹא בִכֹּחַ כִּי אִם-בְּרוּחִי אֶמַר יְהוָה צְבָאוֹת:

7 מִי־אַתָּה הַר-הַגָּדוֹל לְפָנַי זֶרְבָבֶל לְמִישֹׁר ^{plain} וְהוֹצִיא

אֶת-הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה תְּשָׁאוֹת ^{a crashing or loud clamor} תָּן תָּן לָהּ: (פ) ^{the head}